

76

ב המוחק משמוש דיו שעל הקלף ויש במקומו לכתוב שתי אותיות חייב. כן נריך להגיה, וכן כתב הרמ"ש דהכי איתא במוספתא ופירש דחייב על מחשבת הכתיבה וכמו עוד דאיתא נמי במוספתא נפלה שעה על הפנקס ומתקן אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב, וכן כתב הרמב"ם בפרק י"א ומשמע דאם אין שם אלא לכתוב אות אחת אף על גב דאינו חייב איסורא מיהא איכא ולכן נריך לומר כשנוטף שעה על הספר שאין לסקרו ואפילו לא נטף אלא על אות אחת ואם נטף על שמים חייב מטעם:

ג מותר לרשום בציפורן וכו'. ממהתי על הוראה זו הלא

מפורש בפרק הבונה בצרייטא (דף ק"ג:) אמר רבי יוסי וכו' משום כותב הוא חייב והלא אינו מייחייב אלא משום רושם שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה הוא בן זוגו לפיכך שרט שריטה אחת על שני נסרים או שתי שריטות על נקר אחד חייב ואף על גב דהכא

בציפור שהיכלת הלחה החומכה [בכלין] הרי הוא כמותך לפרינו ככלי שהוא חייב: דין לפורן שפירשה וליצין שפירשו נתבאר בסימן סכ"ח (קב: ד"ה יפירין):

ג המושמש בדיו הקלף וכו'. כסף פרק כלל גדול (עה): תנו רבנן כותב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שמים פטור מחק אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שמים חייב אמר רבי מנחם ב"ר יוסי זה חומר במוחק מבכותב וכמו הרמ"ש (סי' ט) והיינו טעמא כי פעמים כתב במשכן טעות על קרש אחד ומוחק כדי לכתוב אחרת במקומה מן הדין היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת במקומה אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה ויראה שאין חייב על מחיקת טעושה דיו אפילו ג' לכתוב כמה אותיות כי לא היה במשכן אלא מחיקת אותיות כדי לכתוב במקומו. ואחרי כתיב זה מפורך הסבירא וגם מדנקט בצרייטא מחק אות אחת ראיתי במוספתא (פי"ג ה"ו) וכמו זה נפלה דיו על ספר ומחקה שעה על הפנקס ומתקן אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב וטעמא לא צריך לן וי"ל דהיינו טעמא דהאות שכתב בטעות כמאן דלימיה דמי ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה הלכן אפילו טעושה דיו נמי והאי דנקט בצרייטא מחק אות [אחת] גדולה אידי דתני כתב אות אחת גדולה עכ"ל וגם הרמב"ם בפרק י"א (ה"ט) כתב מוספתא זו כלשונו. ולשון רבינו שכתב המטעש בדיו הקלף אינו מכוון ושיעורו כאליו כתב המטעש הדיו שבקלף (ג):

76

כתב המרדכי בפרק כלל גדול (סי' קט) נשאל רבינו מאיר על עוגות החינוקות שכותבים עליהם אותיות ומינות איהן אוכלים אותם החינוקות צום טוב והשיב אי משום מוחק ליכא איסורא דאורייתא אלא במוחק על מנת לכתוב ומיאו איסורא דרבנן איכא ונתינוק אין לחוש דקטן אוכל נבלות אין צום דין מכוון להפרישו היכא דלא ספיין ליה צידים (ינמות קיד) עכ"ל:

ד כתוב בתרומת הדשן סימן ק"ג בשם אור זרוע (ח"ב סי' עו טו ע"ג) שצריך לומר שלא לכתוב במשקין שעל השלשן וגם לא ישרטט באצבעו כמו אותיות בשבת באפר ד' גבז או במשקין ה' אבל לרמוח באצבעו להוליכו באויר כעין כתיבת אותיות שרי:

ה מותר לרשום בצפורן וכו'. **ו** חובה של תפירה שנפתח אסור למתחו משום תופר. מימרא בפרק כלל גדול (עה) המומח חוט של תפירה חייב מטעם ופירש רש"י המומח חוט של תפירה בגד התפור ועומד והניח החוט ארוך ונחפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקלם וחוטו התפירות נמשכים ומתח את ראש החוט להדק ולחבר זו היא תפירתו וחייב ומדברי הגהות מרדכי פרק ז' (פא) משמע דלא מייחייב אלא אם כן קשרו בסופו דאם לא כן אינו עומד. והרמב"ם כתב בפרק י' (ה"ט) המומח חוט של תפירה בשבת חייב מפני שהוא מלרכי התפירה משמע מדבריו שהוא מפרש מומח חוט של תפירה שמומח החוט שרובה לתפור בו כדי שלא יהיה כוון ולפי שדבר זה מלרכי התפירה הוא חייב מטעם ה':

ז וכתב ה"ר פריץ (הגהות סמ"ק סי' רפב אות טו) אותם שמהדקיין הבגדים וכו'. כן כתב המרדכי בפרק כלל גדול (סי' קט) והגהות

דרכי משה

מצין דבריו לכיון דתכמים נמי אסרי מה שייך לומר לחומרם עבדין ועוד מאי קאמר משום דאיסורא דאורייתא הוא הלא זה הוא המלוקק אי מיתסר מדאורייתא אי מדרבנן. ובגמרא אמר רבי אלעזר ממלוקק צד' אבל בכלי חייב ואמר רבי אלעזר ממלוקק לעצמו אבל למצרו דבריו הכל פטור: ומ"ש וחייב על שתי שערות ומלוקק לבנות מתוך שחורות חייב אפילו באחת ואפילו בחוץ גמ' אסור. גם זה שם תנא הנוטל מלא פי הווג חייב וכמה מלא פי הווג שמים רבי אלעזר אומר אחת ומודים חכמים לרבי אלעזר במלקט לבנות מתוך שחורות שאפילו אחת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום שנאמר (דברים כב ה) לא ילכש גבר שמלת אשה. ודין זה כתבו רבינו בסימן קפ"ב (לט):

ב כתב הרמב"ם בפרק ט' (סג) החותך יכלת מגופו צין ציד צין בכלי פטור צין לו צין לאחר וכמו הרב המגיד הכלי שכתב רבינו הוא מחמיה אללי כי לפי הסוגיא שבסוף עירובין (קג) נראה

דין לפורן שפירשה וליצין שפירשו נתבאר בסימן סכ"ח (קב: ד"ה יפירין):

ג המושמש בדיו הקלף וכו'. כסף פרק כלל גדול (עה): תנו רבנן כותב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שמים פטור מחק אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שמים חייב אמר רבי מנחם ב"ר יוסי זה חומר במוחק מבכותב וכמו הרמ"ש (סי' ט) והיינו טעמא כי פעמים כתב במשכן טעות על קרש אחד ומוחק כדי לכתוב אחרת במקומה מן הדין היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת במקומה אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה ויראה שאין חייב על מחיקת טעושה דיו אפילו ג' לכתוב כמה אותיות כי לא היה במשכן אלא מחיקת אותיות כדי לכתוב במקומו. ואחרי כתיב זה מפורך הסבירא וגם מדנקט בצרייטא מחק אות אחת ראיתי במוספתא (פי"ג ה"ו) וכמו זה נפלה דיו על ספר ומחקה שעה על הפנקס ומתקן אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב וטעמא לא צריך לן וי"ל דהיינו טעמא דהאות שכתב בטעות כמאן דלימיה דמי ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה הלכן אפילו טעושה דיו נמי והאי דנקט בצרייטא מחק אות [אחת] גדולה אידי דתני כתב אות אחת גדולה עכ"ל וגם הרמב"ם בפרק י"א (ה"ט) כתב מוספתא זו כלשונו. ולשון רבינו שכתב המטעש בדיו הקלף אינו מכוון ושיעורו כאליו כתב המטעש הדיו שבקלף (ג):

ד כתוב בתרומת הדשן סימן ק"ג בשם אור זרוע (ח"ב סי' עו טו ע"ג) שצריך לומר שלא לכתוב במשקין שעל השלשן וגם לא ישרטט באצבעו כמו אותיות בשבת באפר ד' גבז או במשקין ה' אבל לרמוח באצבעו להוליכו באויר כעין כתיבת אותיות שרי:

ה מותר לרשום בצפורן וכו'. **ו** חובה של תפירה שנפתח אסור למתחו משום תופר. מימרא בפרק כלל גדול (עה) המומח חוט של תפירה חייב מטעם ופירש רש"י המומח חוט של תפירה בגד התפור ועומד והניח החוט ארוך ונחפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקלם וחוטו התפירות נמשכים ומתח את ראש החוט להדק ולחבר זו היא תפירתו וחייב ומדברי הגהות מרדכי פרק ז' (פא) משמע דלא מייחייב אלא אם כן קשרו בסופו דאם לא כן אינו עומד. והרמב"ם כתב בפרק י' (ה"ט) המומח חוט של תפירה בשבת חייב מפני שהוא מלרכי התפירה משמע מדבריו שהוא מפרש מומח חוט של תפירה שמומח החוט שרובה לתפור בו כדי שלא יהיה כוון ולפי שדבר זה מלרכי התפירה הוא חייב מטעם ה':

ז וכתב ה"ר פריץ (הגהות סמ"ק סי' רפב אות טו) אותם שמהדקיין הבגדים וכו'. כן כתב המרדכי בפרק כלל גדול (סי' קט) והגהות

להתקיים ה"ל כתופר מעיקרא ולכן הנשים מותרות למתוח החוט סביב זרועותיהן ואפילו קושרתו אינו קשר של קיימא עכ"ל. ובית יוסף כתב בשם שבלי הלקט כדברי הר"ף אמנם נהגו להקל כדברי ההגהות וכן כתבתי לעיל (ענין לעיל סי' שיו): (ג) וכן הוא בדברי הרא"ש (סי' ט) וכן כתב מהר"א (מפראג) בהגהותיו:

פרישה

7

ד. שם בגמרא:
ה. רמב"ם בפרק ט'
[משנה הלכה ט' מסוגלת
דעיוונן ק"ג נ"א]:
ו. גרימא שבת ע"ה כ"ו
[נ"ט]; מוספתא שם פק' י'
הלכה ז'; רמב"ם שם י"א ט'
ל"א שם פ"ו סימן ט':

ציונים לרמ"א

שם ב' מרדכי פרק כלל
גדול [שנה רמו שסט, כסס
מ"ה"ס מרומנובא]:

הגהות והערות

[טז] עיין ב"ד סימן קפ"ב
[ספ"ק ו'] : [ג' עיין י"א]
[טז] קבע זה נוסף ע"פ
כ"י:

[יז] עיין סימן שלו הערה
ג':

[יח] עיין עוד בזה בפמ"ה
להלכות שבת אות ל'; פמ"ה
להלכות פסח פ"א אות ט';
משפלות וכן סימן שטו אות
ה, וסימן שטז אות א':

[יט] הובנה לפסקי רמ"א
[סוף עירובין] שמתנו נלמד
דין זה, כמו שכתוב בשלטי
הבנונים שם אות ב':

[כ] הוא רבי יונה לגוספר
מפרא, בעל מחבר שו"ת
משיל דקה. ויש לז"ל לזוהר
זו הועתקה בגמולא כספרי
כתיב יונה על יו"ד, מהדורת
ניו יורק תשמ"ה, ובספר
ההגות לדקדוק:

[כא] אסנב בראש יוסף
[שבת עד, ג] כתב שהמולט
בד מיהו פטור ומתמה
חייב, ע"ש:

[כב] שם בגמרא אימא
מתק "אות גדולה" ועיין
כ"י עמוד תקנו "ד"ה
המשפוט] כסס בראש
[שבת פ"ו סימן ט']:

[כג] נוסף ממהדורת
למעברת הקצ"ו, וכן הגיה ד'
פרי"ס:

[כד] בסקצת דפוסים
ממהדורת דיהנפארט
ת"כ לא כתוב "אריך
לומר", אלא "נראה ל'":

[כה] עיין עוד בזה ביאר
הגר"א סימן שד ס"ק י"א:
כז עיין שער האין ס"ק
ז שכתב לדבריו כאן שלא
בדקדוק:

ב שתי שערות. אכל באתה איכא איסורא כמו כל מצי שיעור, כן
נראה לי פשוט, ללא כעולה שבת [פ"ק ט']. [י"א] העולות שבת
[סוף סימן שלט] כתב שני דיינים, ולא ראה בסימן זה [סימן שלט ספ"ק ד'
וריש סימן של"ט נבנה]: ג. אחרת יב"ת. המומן יבלת בכלי חייב
אם היא למה (מגיד משנה שנה
פרק ט' הלכה ט, ללא כרמב"ם
שם). הגוון בין מן המי ב"בין מן
המת בין מן בהמה ומיה אפילו מן
השלת חייב. המולט כנף מן העוף
חייב. הטוה מן המי פטור,
ע"ה ש"ח דרך גיזה ב"ב (רמב"ם
שם הלכה ז'). ומשמע דמולט למר
מן הבהמה פטור, ועיין סימן
תל"ט [פ"ק כג], ואם אינו אריך
למר או לשער, הוי מלאכה שאינה

על ב' (ב) שתי שערות ד' [ב] ומלקט לבנות מתוך שחורות
אפילו באחת חייב ודבר זה אפילו בחול אסור משום
לא ילבש גבר שמלת אשה [ד] [דברים כב, ה]: ה. הגה ועיין לעיל
סוף סימן ש"ג דין סריקה ומפיפה:

ב [ג] אסור ג' אחרת (ב) יבלת מנופח בין ביד בין בבלי
בין לו בין לאחר:

ד [ד] המוחק דיו שעל הקלף או ד' (ד) שעה
שעל הפנקס אם יש במקומו כדי לכתוב ושהי
אותיות חייב: ה. הגה (ב) ד' [ה] אסור לשבור עוגות שכתובות

אפילו במקום שיש אז מלאכה כגון צורה, אין שייך במקום אפילו
כיון שהוא עושה כן לצורך אפילו, כמו שכתוב לעיל [סימן שיש ספ"ה א'
ופע"ק טו], וכן בטווח [סימן שש ספ"ק יב נהג], כל שכן בזה שהוא
מקלקל כיון שאין מוחק על מנת לכתוב, וכל המקלקלים פטורים
[שם קה, ט], למה יהיה אסור דרך אפילו, ואם האיסור משום
שעושה מחילה האותיות ויודע שיכתבו ע"ה בשעת האפילו, [א"ס ז'
זה היה איסור אף בקטן יש לאסור העשייה כן, דהוה ליה ספינן

צידים, וז"ע. ובלבוש [ספ"ק ד] כתב, ונראה לי דהוא הדין אותן ספרים שכותבין עליהם בראשי חודי הדפים למעלה או מזידיהן אותיות
או תיבות כמו שנהגו קצת, שאותן הספרים אסור לפותחן בשבת משום מוחק, שהרי שובר ומנחת האותיות, וכן לחזור ולסוגרן אסור משום
כותב, ולפיכך נראה דחמיר טפי משבירת העוגות דאין שם אלא מוחק, וכאן יש מוחק על מנת לכתוב, שהרי דעמו לחזור ולסוגרו אחר
הלימוד, וקרוז אני לומר שחייב עליו מטאת, עכ"ל. וכמה וכמה הפריז הרב על מידותיו לענוש בזה מטאת מעטם כותב, דאפילו לפי
סברתו פטור, דהא אין מתכוין בסגירת הספר כדי שיהיו האותיות מסודרים, אלא על סגירת הספר מתכוין. ומו אריך לומר [י] דאין כאן
לא מוחק ולא כותב, וראיה ממנה שכתוב פרק הנונה [שם קה, ג] אמר רבי אמי כתב אות אחת צטצריא וזאת אחת בנפורה, כתיבה היא
אלא שמתוסר קריבה, והמתן כתב על שני כותלי הכית ועל שני דפי הפנקס ואין נהגין זה עם זה פטור, התם מחוסר מעשה דקריבה,
פירוש אינו מקרבן אלא ע"י קליטה המפסיק ביניהם, ובי קאמר, כגון כתב אחת על שפת לוח זו וצטצריא, ואחיה יכול לקרבו שלא במעשה,
אלא קריבה בעלמא, והנה מחויב דהתם נלמד פטור לנדון דידן, כדי היכי דהתם חייב משום כתיבה אע"פ שאין סמוכים אלא הוויין כאלו
הם זה אצל זה וחייב מטאת, ממילא כאן דמתרחקה הכתיבה מחייבן לה כאלו עדיין סמוכים, ואיזה לא עבדי מידי, הן לענין שלא עשה
מתק, הן כשחוזר וסוגרם ללא עבדי מעשה חדש, כי הכתיבה כבר היא קיימת, ואין לומר דהתם אמרינן כן לתומרא דוקא מה שאין כן
כאן דלקולא, דלגבי חיוב מטאת אין שייך חומרא, דהא יש משש שמציא חולין לעזרה, אלא דעל כרחיך כדור הוא כן, ומו, דגם לקולא

עוד י"חם למהרי"ק"ש

שם ספ"ק א [והייב ע"ה שתי שערות]. ועיין סוף סימן ש"ג ט"ז: סוף ספ"ק ב [שתי אותיות חייב]. יש מי שכתב שעגות שכותבין עליהם אותיות ומיזבן אסור לנדון
לאובלן, ובמניק אין לחוש:

באר היטב

גוון, ומדכתב המולט כנף מן העוף ולא כתב גבי בהמה דמולט למר מן הבהמה
חייב משום חולט, שמע מינה דסגייר ליה דכבהמה מולט אינו מולד גוון,
וזה נראה הפך הירושלמי שהביא הע"ז לפסק הלכה. ונראה דהירושלמי היה
הוא ללא הלכתא, דהא מתלמודא דידן נראה להפך, וז"ל הסוגיא בפרק הלוקח
בהמה [בבבא דב, ג] על ממתיקן דרבי יוסי בן המשולם אומר השוחט את
הבכור עושה מקום לקופין ומולט את השער, בעו מיניה מרב הונא, כגנזו
ביום טוב מהו וכו', ומסקינן [שם כה, א] שאני כנף דהיינו אורחיה, עכ"ל ע"ש.
הרי לדידי דמן הגמרא דלין נראה מובחר דהמולט מן הבהמה לאו היינו גוון,
ושאני כנף עוף דהיינו אורחיה, ומשום הכי לא פסק הרמב"ם הדיא דירושלמי
שהביא ה"ט"ו, וממהני על ה"ט"ו אין לא לנו לתלמודא דידן דנראה מפורש
ליתא חיוב מטאת בתולט למר מן הבהמה, אכל מכל מקום הדין דין אמר
לדריק ליהרר שלא לתולט שער מן הבהמה אפילו ממה, דאף דחיוב מטאת ליכא
מכל מקום איסורא איכא, עכ"ל י' אהרן: (ד) שערות. וכמה ה"ב"ם, ולכן אריך
ליהרר בשטותף שעה על הספר שאין לסלקו, ואפילו לא נקף אלא על אות אחת,
ואם על שתיים חייב מטאת, עכ"ל, [נ"ט ס"ק א']. ובתשובת שו"ת יעקב מלך ב'
סימן ד' תמה על זה דמה ענין מתיקה שייך בזה, ומתם זה כתב לדוקא בפתקס

ביאור הגר"א

[כ] ומלקט כו'. סתם כדעת הרמב"ם ושבת א. ה. הלכה כרבי יהודה ושם ע"ב.

(א) המוחק דיו כו'. צטור [עמוד תקנו] כתוב המטשטש
דליו כו', והוא טעות סופר, וז"ל המוחק מטשטש דיו על
הקלף, כמו שכתוב כאן. וכמה מו"מ ז"ל [כ"ה שם ד"ה המוחק] ולכן
אריך ליהרר הכשנותף שעה על הספר שאין לסלקו, ואפילו לא נקף
אלא על אות אחת, ואם על שתיים

חייב מטאת, עכ"ל: (ב) אסור
לשבור עוגות כו'. צמרכ"י [שם
רמו שסט] בשם מהר"מ [מרונובא]
כתב בזה, אי משום מוחק, ליכא
איסורא לדורייתא אלא במוחק על
מנת לכתוב, ומיהו איסורא לדריק
איכא, ובמניק אין לחוש כו' דאין
מנווין על הקטן, רק ללא ספינן
ליה צידים [גימח קיד, א]. משמע
לדגדלו אסור. ולא הבנתי זה, דהא

אפילו במקום שיש אז מלאכה כגון צורה, אין שייך במקום אפילו
כיון שהוא עושה כן לצורך אפילו, כמו שכתוב לעיל [סימן שיש ספ"ה א'
ופע"ק טו], וכן בטווח [סימן שש ספ"ק יב נהג], כל שכן בזה שהוא
מקלקל כיון שאין מוחק על מנת לכתוב, וכל המקלקלים פטורים
[שם קה, ט], למה יהיה אסור דרך אפילו, ואם האיסור משום
שעושה מחילה האותיות ויודע שיכתבו ע"ה בשעת האפילו, [א"ס ז'
זה היה איסור אף בקטן יש לאסור העשייה כן, דהוה ליה ספינן

צידים, וז"ע. ובלבוש [ספ"ק ד] כתב, ונראה לי דהוא הדין אותן ספרים שכותבין עליהם בראשי חודי הדפים למעלה או מזידיהן אותיות
או תיבות כמו שנהגו קצת, שאותן הספרים אסור לפותחן בשבת משום מוחק, שהרי שובר ומנחת האותיות, וכן לחזור ולסוגרן אסור משום
כותב, ולפיכך נראה דחמיר טפי משבירת העוגות דאין שם אלא מוחק, וכאן יש מוחק על מנת לכתוב, שהרי דעמו לחזור ולסוגרו אחר
הלימוד, וקרוז אני לומר שחייב עליו מטאת, עכ"ל. וכמה וכמה הפריז הרב על מידותיו לענוש בזה מטאת מעטם כותב, דאפילו לפי
סברתו פטור, דהא אין מתכוין בסגירת הספר כדי שיהיו האותיות מסודרים, אלא על סגירת הספר מתכוין. ומו אריך לומר [י] דאין כאן
לא מוחק ולא כותב, וראיה ממנה שכתוב פרק הנונה [שם קה, ג] אמר רבי אמי כתב אות אחת צטצריא וזאת אחת בנפורה, כתיבה היא
אלא שמתוסר קריבה, והמתן כתב על שני כותלי הכית ועל שני דפי הפנקס ואין נהגין זה עם זה פטור, התם מחוסר מעשה דקריבה,
פירוש אינו מקרבן אלא ע"י קליטה המפסיק ביניהם, ובי קאמר, כגון כתב אחת על שפת לוח זו וצטצריא, ואחיה יכול לקרבו שלא במעשה,
אלא קריבה בעלמא, והנה מחויב דהתם נלמד פטור לנדון דידן, כדי היכי דהתם חייב משום כתיבה אע"פ שאין סמוכים אלא הוויין כאלו
הם זה אצל זה וחייב מטאת, ממילא כאן דמתרחקה הכתיבה מחייבן לה כאלו עדיין סמוכים, ואיזה לא עבדי מידי, הן לענין שלא עשה
מתק, הן כשחוזר וסוגרם ללא עבדי מעשה חדש, כי הכתיבה כבר היא קיימת, ואין לומר דהתם אמרינן כן לתומרא דוקא מה שאין כן
כאן דלקולא, דלגבי חיוב מטאת אין שייך חומרא, דהא יש משש שמציא חולין לעזרה, אלא דעל כרחיך כדור הוא כן, ומו, דגם לקולא

עוד י"חם למהרי"ק"ש

שם ספ"ק א [והייב ע"ה שתי שערות]. ועיין סוף סימן ש"ג ט"ז: סוף ספ"ק ב [שתי אותיות חייב]. יש מי שכתב שעגות שכותבין עליהם אותיות ומיזבן אסור לנדון
לאובלן, ובמניק אין לחוש:

באר היטב

גוון, ומדכתב המולט כנף מן העוף ולא כתב גבי בהמה דמולט למר מן הבהמה
חייב משום חולט, שמע מינה דסגייר ליה דכבהמה מולט אינו מולד גוון,
וזה נראה הפך הירושלמי שהביא הע"ז לפסק הלכה. ונראה דהירושלמי היה
הוא ללא הלכתא, דהא מתלמודא דידן נראה להפך, וז"ל הסוגיא בפרק הלוקח
בהמה [בבבא דב, ג] על ממתיקן דרבי יוסי בן המשולם אומר השוחט את
הבכור עושה מקום לקופין ומולט את השער, בעו מיניה מרב הונא, כגנזו
ביום טוב מהו וכו', ומסקינן [שם כה, א] שאני כנף דהיינו אורחיה, עכ"ל ע"ש.
הרי לדידי דמן הגמרא דלין נראה מובחר דהמולט מן הבהמה לאו היינו גוון,
ושאני כנף עוף דהיינו אורחיה, ומשום הכי לא פסק הרמב"ם הדיא דירושלמי
שהביא ה"ט"ו, וממהני על ה"ט"ו אין לא לנו לתלמודא דידן דנראה מפורש
ליתא חיוב מטאת בתולט למר מן הבהמה, אכל מכל מקום הדין דין אמר
לדריק ליהרר שלא לתולט שער מן הבהמה אפילו ממה, דאף דחיוב מטאת ליכא
מכל מקום איסורא איכא, עכ"ל י' אהרן: (ד) שערות. וכמה ה"ב"ם, ולכן אריך
ליהרר בשטותף שעה על הספר שאין לסלקו, ואפילו לא נקף אלא על אות אחת,
ואם על שתיים חייב מטאת, עכ"ל, [נ"ט ס"ק א']. ובתשובת שו"ת יעקב מלך ב'
סימן ד' תמה על זה דמה ענין מתיקה שייך בזה, ומתם זה כתב לדוקא בפתקס

ביאור הגר"א

[כ] ומלקט כו'. סתם כדעת הרמב"ם ושבת א. ה. הלכה כרבי יהודה ושם ע"ב.

ש"מ (א) ובב"א פ"ה ז' ב"ז מוז דמת. עיין מנ"א סימן תתכ"ו ס"ה י"א:

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

הגהות רעק"א

1. תרומת הדשן סימן ס"ג בשם אור זרוע והלכות שבת סימן טו:

ציונים לרמ"א

ט תרומת הדשן סימן ס"ג [בשם אור זרוע והלכות שבת סימן טו]:

גליון מהרש"א

שם [א] (מג"א סי"ק ו) הר"ש הד"ר סימן כ"ו, כ"ל, וכן הו"ד במשנת חז"ל יאר סוף סימן ט"ו, והוא עלה כ" ע"א: [ג] (שם סי"ק ו) אב"ה המשרש על בשרו. ע"ן גליון סימן ח"ק במג"א סי"ק ח':

הגהות והערות

כז תוקן מההוראה אמ"ד תק"ט: [ח] קטע זה מקובל במג"א. אמנם בעל העי"ב הראשון העתיק כאן את דברי הלכות במג"א, ח"ל, "ספרים שכתבו עליהם כדלפי מורי הדפין למעלה או מהדדים אחרים או מיבות, אסור לפותח בשבת משום מוהק, ולקבץ אסור משום כותב, שהוא כו"ל, ומקורו ט"ו סי"ק ב: [כט] באור זרוע, שמשם מקור דין זה, כמות "בעמ"ד: [ל] תוקן ע"פ פרי מגדים רעק"א, לנתיי שרד וטערה השלחן, וכן הוא ברמב"ם. ו"שער" הוא מין זכב, ע"ן רש"י ירמיהו כג, ד: [לא] והשמש ע"ס מלח"ה השקל, יד אפרים, לנתיי שרד, מקור חיים, טערה השלחן וכדו' שלמה, וכן הוא ברמב"ם: [לב] אפשר שהכוונה על דבר מתקיים, ואולי צ"ל "על דרך משל" (ויהיה) [שהיה] וכו': [לג] תוקן ע"פ דמשק אלוטור:

ולמוד זהידא מהתם, דהתם משמע דאלו היו כתובים קודם שנתארת אחד רמוק מחזירו וקרינעס להדדי בשבת, דודאי אין חיוב בזה, דאם לא כן אמאי אמרינן שם דמייתי בכותב שמי אומיות, הוה ליה למימר דאפילו כתובים כבר אלף שהיו מרוחקים וקרינן בשבת דמיז, אלף ודאי שפטור בזה, דהקירוב אינו מועיל ולא מצטל כלל. (הכא) [הכין גמי כאן, דמה שקירב האומיות שנתרחקו לא עבד מילי. ופשוט שבה לא שייך לומר דמדרכין מיהו אסור לדעת מהר"ם כעוגות שזכרנו, דהתם הוה על כל פנים מקלקל, כיון דאחר שנתחברו לא מועיל שם קירוב, דאי אפשר לעשות מהם חיבור אחד אחר ששיבס, אצל כאן אין לקבול בזה שנתחייקם ע"י הפתיחה, וכל שכן, שלא נתחייב אפילו לזה שהיו האומיות נשברים. וכן משמע עוד ממנה שכתוב שם צפרק הצוגה כתב אות אחת והשלמיו לספר חייב, משמע דאלו נטל אות אחת שהוא נכתב כבר וקרינעו להספר דאין בו חיוב. ואין לחלק דדוקא צין אות שלם לאות שלם לא מהני הקירוב, אצל באות אחד שנתפרק מחמת פתיחת הספר מהני מה שנתרחק ונתקרב, זה אינו, דכך לי אות אחת שאין בו חיוב שבת כמו חזי אות, והקירוב הנרדף לענין חיוב שבת בשמי אומיות הוה כמו חזי אות דאין בו חיוב, כן נראה לענ"ד. ושמעתי שרמ"א בשו"ת [סימן קטן] מחזיר ג"כ פתיחת ספרים שכתובים עליהם, אך ראייתו לא ידענא: (ג) דר"ש ב"אור כו". הטעם בחרומת הדשן [סימן ג] שאין רישומו ניכר כמו במשקין ואפר. ולפי זה לא דוקא באיור מותר, אלא הוא הדין אם רושם על דף נגזר אומיות שרי, דגם בזה אין רישומו ניכר כלל. וכן משמע בחרומת הדשן [שם] בשם אור זרוע [הלכות שבת סימן טו] שכתב נר"י למהר שלא יכתוב אדם בשבת במשקין על השלחן כו', משמע על השלחן גרידא מותר:

עליו ו (מ) כמין אומיות אף על פי שאינו מכין רק לאכילה דהו"ל מוהק: ד י"ש ליוהר שלא לכתוב באצבעו ז (ו) במשקין על השלחן או (ו) באפר י"י: הגה (ו) אצל ח מותר (ג) (מ) לרשום באיור כמין אומיות: פנים מקלקל, כיון דאחר שנתחברו לא מועיל שם קירוב, דאי אפשר לעשות מהם חיבור אחד אחר ששיבס, אצל כאן אין לקבול בזה שנתחייקם ע"י הפתיחה, וכל שכן, שלא נתחייב אפילו לזה שהיו האומיות נשברים. וכן משמע עוד ממנה שכתוב שם צפרק הצוגה כתב אות אחת והשלמיו לספר חייב, משמע דאלו נטל אות אחת שהוא נכתב כבר וקרינעו להספר דאין בו חיוב. ואין לחלק דדוקא צין אות שלם לאות שלם לא מהני הקירוב, אצל באות אחד שנתפרק מחמת פתיחת הספר מהני מה שנתרחק ונתקרב, זה אינו, דכך לי אות אחת שאין בו חיוב שבת כמו חזי אות, והקירוב הנרדף לענין חיוב שבת בשמי אומיות הוה כמו חזי אות דאין בו חיוב, כן נראה לענ"ד. ושמעתי שרמ"א בשו"ת [סימן קטן] מחזיר ג"כ פתיחת ספרים שכתובים עליהם, אך ראייתו לא ידענא: (ג) דר"ש ב"אור כו". הטעם בחרומת הדשן [סימן ג] שאין רישומו ניכר כמו במשקין ואפר. ולפי זה לא דוקא באיור מותר, אלא הוא הדין אם רושם על דף נגזר אומיות שרי, דגם בזה אין רישומו ניכר כלל. וכן משמע בחרומת הדשן [שם] בשם אור זרוע [הלכות שבת סימן טו] שכתב נר"י למהר שלא יכתוב אדם בשבת במשקין על השלחן כו', משמע על השלחן גרידא מותר:

וכתב אות שניה במגילה אחרת חייב, שבזמן שמקרבין נהגין זה עם זה ואינן מחוסרין מעשה לקריבתן [שם הלכה יג]. כתב נטרקין אות אחת פטור. המגילה אות אחת, כגון שנטול גג החי"ת ונעשה שני זיינין חייב [שם הלכה יג]. כתב בשמאלו או אטר שכתב ציימיו פטור. השולט בשמי ידיו חייב בשתייהן. קטן אחת בקולמוס וגדול אחת בידו וכתב חייב. גדול אחת בקולמוס וקטן אחת בידו וכתב פטור [שם הלכה יז]. ח מותר דר"ש ב"אור. והוא הדין דמותר לראות אומנות בשבת [ע"א ח"ג ש"מלמה] (תרומת הדשן סימן ט):

באר היטב

ש"ס בה נית קיבול שעה הוא אסור, אצל בקלף אין כאן חשש איסור אלא אם כן רוצה להסיר השעוה בלצנע ופנתי ידו רחיה ביה משום ממרה, אצל להסיר השעוה מן הקלף בענין שלא יגע בשעוה בידו או בציפורניו מותר, ע"ש, והסכים עמו ה"ד אהרן [הג"ח], ע"ש. ועיין בש"י כנסת הגדולה [אות ג]. ולענין הספר מורה אם כבר לקרית בו אם נתקן טיפה של שעה ומוהק, ע"ש מה שכתבתי. דיו שנפל על הספר אל ילחכו בלשונו ואל ירחטו, שמוהק, דאם כן אסור ליתן שעה על הספר לסימן, משום מוהק. ש"י כנסת הגדולה [שם]: (ה) במין אומיות. י"ע, דאם כן אפילו כתובים עליו זרות יהא אסור, דהא הלך זורה חייב, ו"ע. וכתב בשו"ת רמ"א סימן קי"ט דספר שכתוב על הדפין אומיות מותר לפותחו ולנעלו, דכיון דעשוי לנעול ולפתוח ליכא משום מוהק, ע"ש שהאריך. ובלבד כתב י"י שהוא קרוב לחיוב מטעם, וכן נראה לי להחמיר, דראיית רמ"א אין מוכרחות. ובכנסת הגדולה כתב שנהגין להחיר, וכן כתב הר"ש הלוי סימן (י"ז) [כז], [מ"א סי"ק ו]. וכן העלה הט"ו [סי"ק ב] להחיר, ע"ש, וכן נהגו. וכתב עוד הכנסת הגדולה, דדוקא כשכותבין על העוגות אומיות מדבר אחר, אצל כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה צדפוס או בידים שרי, ולכן אוכלים העוגות שיש עליהם צורים, עכ"ל, עיין ס"ס ו"ע, מ"א [שם]. ועיין בזה יאר סימן י"ו: (ו) במשקין. ואם כתב פטור. אצל המשטרע על בשרו זורת ירקות ועל כל דבר שאינו עומד פטור אבל אסור עד שיכתוב דבר העומד על דבר העומד, וכן המוהק. הכותב על בשרו חייב, אצל המשטרע על בשרו זורת כתב פטור. הקורע על העור כתב כתב חייב. הרושם על העור כתב כתב פטור. המעביר דיו על גבי סיקרף חייב שמים, משום כותב ומשום מוהק. דיו על גבי דיו או סיקרף על גבי דיו פטור. הרושם רשמיים זרות כותב (ובשטר) [ובשטר] ז' וכיוצא בהן כדרך שהל"רים רושמים הרי זה חייב משום כותב. וכן המוהק. המשטרע חייב. הכותב על מנת לקלקל אלא על הכתב. אצל המוהק על מנת לקלקל פטור. כתב אחר אחרת אחרת חייב, נכתובין לכתוב ח"ת וכתב שני זיינין (חייב), כתב שמי אומיות שאין נהגין זה עם זה פטור. כתב אחר אחרת במגילה זו וכתב אות שניה במגילה אחרת חייב, שבזמן שמקרבין נהגין זה עם זה ואינן מחוסרין מעשה לקריבתן. כתב נטרקין אות אחת פטור. המגילה אות אחת כגון שנטול גג החי"ת ונעשה שני זיינין חייב. כתב בשמאלו או אטר שכתב ציימיו פטור. השולט בשמי ידיו חייב בשתייהן. קטן אחת בקולמוס וגדול אחת בידו וכתב חייב. גדול אחת בקולמוס וקטן אחת בידו וכתב חייב. כל זה העלה הרמ"א [ש"ס ז]. (ז) באפר. והוא הדין בכתב ושמו הנמרט: (ח) דר"ש

שערי תשובה

ש"ס (ה) במין אומיות. עיין באר היטב. ועיין בדגול מרבה [אוצר מפרשים סי"ק ו] שכתב היחור גמור היא, והך דמהר"ם מיירי שנעשה בכונה שיאכלו התינוקות לסגולה, ולכן לא חתיר רק לחינוקת, אבל בעלמא מותר אף לגדולים. והמחמיר יחמיר לעצמו, אבל לא לאחרים, ע"ש: עליו, או אם אירע זה בשבת מה דיע, ככתבתי משפטו בסיומן קמ"ג סי"ק ט', ע"ש מה שכתבתי. דיו שנפל על הספר אל ילחכו בלשונו ואל ירחטו, שמוהק, דאם כן אסור ליתן שעה על הספר לסימן, משום מוהק. ש"י כנסת הגדולה [שם]: (ה) במין אומיות. י"ע, דאם כן אפילו כתובים עליו זרות יהא אסור, דהא הלך זורה חייב, ו"ע. וכתב בשו"ת רמ"א סימן קי"ט דספר שכתוב על הדפין אומיות מותר לפותחו ולנעלו, דכיון דעשוי לנעול ולפתוח ליכא משום מוהק, ע"ש שהאריך. ובלבד כתב י"י שהוא קרוב לחיוב מטעם, וכן נראה לי להחמיר, דראיית רמ"א אין מוכרחות. ובכנסת הגדולה כתב שנהגין להחיר, וכן כתב הר"ש הלוי סימן (י"ז) [כז], [מ"א סי"ק ו]. וכן העלה הט"ו [סי"ק ב] להחיר, ע"ש, וכן נהגו. וכתב עוד הכנסת הגדולה, דדוקא כשכותבין על העוגות אומיות מדבר אחר, אצל כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה צדפוס או בידים שרי, ולכן אוכלים העוגות שיש עליהם צורים, עכ"ל, עיין ס"ס ו"ע, מ"א [שם]. ועיין בזה יאר סימן י"ו: (ו) במשקין. ואם כתב פטור. אצל המשטרע על בשרו זורת ירקות ועל כל דבר שאינו עומד פטור אבל אסור עד שיכתוב דבר העומד על דבר העומד, וכן המוהק. הכותב על בשרו חייב, אצל המשטרע על בשרו זורת כתב פטור. הקורע על העור כתב כתב חייב. הרושם על העור כתב כתב פטור. המעביר דיו על גבי סיקרף חייב שמים, משום כותב ומשום מוהק. דיו על גבי דיו או סיקרף על גבי דיו פטור. הרושם רשמיים זרות כותב (ובשטר) [ובשטר] ז' וכיוצא בהן כדרך שהל"רים רושמים הרי זה חייב משום כותב. וכן המוהק. המשטרע חייב. הכותב על מנת לקלקל אלא על הכתב. אצל המוהק על מנת לקלקל פטור. כתב אחר אחרת חייב, נכתובין לכתוב ח"ת וכתב שני זיינין (חייב), כתב שמי אומיות שאין נהגין זה עם זה פטור. כתב אחר אחרת במגילה זו וכתב אות שניה במגילה אחרת חייב, שבזמן שמקרבין נהגין זה עם זה ואינן מחוסרין מעשה לקריבתן. כתב נטרקין אות אחת פטור. המגילה אות אחת כגון שנטול גג החי"ת ונעשה שני זיינין חייב. כתב בשמאלו או אטר שכתב ציימיו פטור. השולט בשמי ידיו חייב בשתייהן. קטן אחת בקולמוס וגדול אחת בידו וכתב חייב. גדול אחת בקולמוס וקטן אחת בידו וכתב חייב. כל זה העלה הרמ"א [ש"ס ז]. (ז) באפר. והוא הדין בכתב ושמו הנמרט: (ח) דר"ש

פרי מגדים

שפה

משכנות זהב

אשל אברהם

יד אפרים

שם סימן (וכתב שני זיינין כתב שתי אותיות, כצל: שם סימן ה) אפי' שלמדו, כצל:

1 במין. עין מ"ה. הלך לורה חייב, עין אומ שאחר זה וזר"מ [שנת] פרק י"א הלכה י"ו. ועין ט"ו מה שכתב בזה בלוח ז': ו במשקין. עין מ"א. העניק דברי הר"מ ז"ל פק"י"א מהלכות שבת הלכה ט"ו. וללאורה מוסק דבר המתקיים מעל גבי מתקיים לא הרה"ש שם מקומן, ועין מגיד משנה שם. ונטף שעה והסיד מעל גבי פנקס כדי לכתוב שני אומיות חייב [רמב"ם] שם הלכה ט, כ"ע, אם כן כמות על גבי עץ וכדומה בשעה ניטף וכדומה היא חייב, ושם כתב [נהלמה טו] דיו וקומוס וכיוצא בהם, משמע שעה לא מתקיים הוא. ופנור הייתי אני העני לומר דמוחק שמי אומיות ער"מ י"ג והיא כמות אומיה ענין שמי"ב הוא או חנירו חייב לו, ורובה למחוק, חייב אע"פ שאין רובה על מנת לכתוב שמי אומיות. הא מוסק טעמוס וכדומה, נענין על מנת לכתוב שמי אומיות. ומשום הכי שם בהלכה ט' מחק על מנת לקלקל העור פטור. ומה שכתב [גס] המוסק "כתב" על מנת [לכתוב] שמי אומיות, יש לומר שאומיו כתב אין מועיל לו ולא מוריד. ושעה מעל גבי פנקס על מנת לכתוב שמי אומיות חייב. ומוחק שמי אומיות חייב, או פטור שלא לכתוב שמי אומיות, או נענין דבר המתקיים מעל גבי מתקיים, וכל זה כ"ע, ואין פשטות הדברים מורין כן, ול"ע. המסרע על גבי פטור פטור, שאין דרך כתיבה כן, אע"פ שקורע בעור חייב. לרוב כמותו ושאר, כ"ל. וכן המונחקה, היינו על מנת לתקן. המטרעט, כדי לכתוב שמי אומיות חייב, יע"ש: ח. מותר. עין מ"ה. מונחם הדען סימן ט"ג:

(ג) לרשום. עין ט"ז. לאו דוקא באויר, הוא הדין על השולחן ודף נגוב שהוא רישומו ניכר כלל שרי לכתחלה אם רוצה לרמוז שיבינו מה שאור רוצה. והביא לשון תרומת הדשן סימן ס"ג, והוא מה שכתב המחבר כאן, משקין על השולחן. הא שולחן גרידא בלא משקין ואין שם אבק וכדומה דשרי. והוא הדין בחמאה ושומן דף קצת אסור לרשום בתוכה צורת אותיות מדרבנן, ואין חייב חטאת, דדבר שאין מתקיים הוא, ועיין פרישה [את א ד"ה ומ"ש ער]. והוא הדין לרשום על החלון נזכית בימי הקור שהם לחים מקור דאסור. ועיין מ"א [אות] ה'. מה שכתב המחבר יש ליהור במשקין על השולחן או באפר נגוב, תרומת הדשן בשם אור זרוע, עיין באר הגולה [אות] זיי"ן. ובשבת ק"ד ב' במשנה, במשקין ומי פירות ואבק דרכים פטור, יש לומר על הנייר וכדומה, הא על השולחן דגם לפי שעה אין ניכר כל כך, אפילו הכי יש ליהור. ואבק דרכים פירש רש"י ז"ל [שם ד"ה באבק דרכים] ובלשון אחר בעפר נגוב. יש לומר אפילו אפר קא משמע לן דאסור, ועיין תוספת שבת [סימן יא]. עיין חדושי הרשב"א שבת דף ק"ד [שם] הביא ירושלמי שם [פרק יב הלכה דה; פרק יג הלכה א] כמה דינים מענין כתיבה. ואותן הכותבים דבר סתור בנייר עם חלב שנחלב ולא נתבשל עדיין, ונבלע בנייר ואין רישומו ניכר, וכשנא לחבירו נותן אותו אצל האש ושלחבת ומתחמם וניכר הכתב ההוא (עיין בירושלמי שם פרק יב הלכה ד בעין זה), אם עשה כן בשבת יש לומר דחייב חטאת ליבא, ומכל מקום מדרבנן אסור, דדומה לכותב. וכל שכן במקום שיד סולדת בו יש לומר אפילו נייר חלק בלי שום משקה יש בו לחלוות מים, וכסכתא לאתונא [שבת ער, ב] דמ"א, וחצי שיעור אסור מן התורה [יומא עג, ב] אם אין בו שיעור משקין כבישול * והבן זה:

ביאור הגר"א

[1] ונטף דין יש ליהור. [שבת] ק"ד ב' כתב במשקין כו' פטור, אבל אסור: [2] [נהגה] אצל מותר. שם סימן ט"ג [ע"א] אלא מעתה כו', משמע באור זרוע [הלכות] שבת סימן ער דאפילו [פטור] [מותר לכתחילה] י"ג, ע"ש. וכן משמע בסעיף ה' מותר כו', וכל שכן כאן:

הגהות רעק"א

(ב) שם סימן ז' רשמים וצורות ככותב ובששר, כצל' [מכתבין] (ג) [שם] קטן אוזוז בקולמוס. עיין מנחם שור סוף סימן ז':

מחצית השקל

בשרו כו' דומה לכתב שנמחק, ר"ל, דהא מה שכותב על בשרו כותב על דבר המתקיים מצד עצמו, דהא כותב על גבי עור, אע"פ שדבר אחר דהיינו החימוט גורם שאינו מתקיים, מכל מקום נקרא כותב על גבי דבר המתקיים, מדי דהוי אכותב על עור ממש שעל כל פנים ברוב ימים ע"י יושנו יתמחק ואפילו הכי חייב: סיקרא ע"ג גבי דיו פטור. דהוי מקלקל: אלא ע"ג הכתב. והא בכתב אין קלקל[ול] והוא חתיקוני: ה"ת וכתב שני זיינין כתב שתי אותיות כו', כצל'. וחיתב חייב מה שכותב אחר חיתב שני זיינין הוא טעות הדפוס, דכהאי גונא פטור, וכן הוא ברמב"ם, ע"ש: שנוצל גג החיית ונעשה שני זיינין. צריך לומר דחחלה כתב שני זיינין וכתב עליהן תגין כדון שעטני"ז ג"ץ הצריכים תגין, ואחר כך טעה וכתב עליו חטוטרות ונעשה ח"ת, אם כן כשנוטל החטוטרות נשאר שני זיינין עם התגין כדנין, ולכן חייב. אבל אם כתב תחלה שני זיינין בלי תגין, כדון שני זיינין של ח"ת, אף על פי [שכ]שנטל אח"כ החטוטרות נשאר שני זיינין מכל מקום פטור, דהא חסרים התגין, וכמו שכתב מ"א ס"ק י': (סיק ה) מותר כו'. לראות אומנות בשבת כו'. וכן הוא להדיא בגמרא [שבת] דף ק"ג ע"א דאמר רבן שמעון בן גמליאל המכב בקורנס על (הסדין) [הסדין] חייב. ופריך מאי קעביד, רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו מפני שאמאן את ידו. קשו בה בני רתבה, אלא מעתה חזי אומנתא בשבתא וגמר הכי נמי דמחייב, אלא אביי ורבא דאמרי כו', ע"כ:

מה שכתב מ"א בשם הר"ן [יומא א, א ד"ה יום] ורשב"א [שבת ח"א סימן עב]: (פ"ק) כמין אותיות כו'. וכתב בתשובת רמ"א כו' מותר לפתחו כו'. והביא ראייה מדאמרין פרק הבונה [שבת קד, ב] הכותב על שני לוחי פנקס ונהגין זה עם זה חייב. ופירש רש"י [נ"ה על שני לוחי (הראשון)] החנונים יש להם לוחות טוחין בשעה (ורושמים עליהם כנוכר לעיל סיק ד). [שם ד"ה על שני לוחי (השני)] אם נהגין ונקרין זה עם זה, כגון שכתב על שני שפתי הלוחות סמוכים זה לזה, חייב. ומעתה יש לדייק למה תני הכותב, ליחני רותא טפי, אפילו היו כתובים כבר על שפתי הלוחות, אם פותח או נועל הפנקס חייב, דהוי כותב או מוחק. אלא ודאי דאין זה קרוי כתיבה ולא מחיקה. ואין לומר ניהו דמוכח דלית ביה חיוב מן התורה אבל מכל מקום איסור דרבנן איכא, ד"כ כפיפא דקתני על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור, דהאי דינא דאין נהגין שיהיה פטור אבל אסור כבר אשמעינן על (כברייטא) [במשנה] כבבא אחרת, טפי הוה ליה לאשמעינן אם כתובים כבר על שפתי הלוחות אלא שרחוקים זה מזה והוא נועלן ועל ידי זה מקרין, דפטור אבל אסור. אלא ודאי דכהאי גונא אפילו לכתחלה מותר. ועוד הביא ראייה ממה שכתוב [שם] כתב אות אחת בטבריא ואחת בצפורי, הובא ראייה זו גם כתי"ז ס"ק ב'. ועיין עור שם שהאריך: ובפ"ב כתב שהוא קרוב כו'. ולא דוקא כשכתוב עליהן אותיות, הוא הדין אם רשומים ציורים, כמו שכתב מ"א תחלת ס"ק זה: (סיק ז) במשקין כו'. הכותב על

לבושי שרד

שם (ה) מ"א סקו בכותב ובששר, כצל': (ז) שם וכתב שני זיינין כתב וכו', כצל':

אוצר מפרשים

מפי מהר"ם מרוטנבורג, ע"ש במדכ"י [שבת רמז שטט], נראה לעני' דמהר"ם שם נשאל על עוגות התינוקות שכותבין עליהם אותיות ותיבות איך אוכלין אותם התינוקות כיום טוב וכו', ע"ש במדכ"י, וכיון שכתב עוגות התינוקות בה"א הריבה נראה לעני' שהיו דגלים לכתוב בכונה שאלו התינוקות לסגולה להתחכם, ועיין בערוך ערך [קל"ו] [קל"ו] [נשליש], וא"כ זה היה מתכוון וגם לאו מקלקל, לכן לא התייר רק לתינוקות. אבל בניין אחר מותר אף לגדולים, והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים: (ד"ט ס"ב) ח (נהגה ס"ב) מוחק. עיין באר היטב [סיק ה] מה שכתב בשם לבוש ומ"א לענין פסוים. ועיין בחשובת רמ"א סימן קי"ט דמחירו להדיא, כיון דעשוי לפתחו ולסגורו, וכן כתב מהר"ש הלוי סימן כ"ו, ע"ש. וסיים בתשובתו אהל יוסף [א"ח] סימן ז' דהמחמירין מהם מהמתמיהין, ועיין בחשובת בית יהודה [ח"א א"ח] סימן

(7) (מ"א ס"ק ז) ומ"ב המוחק נמי חייב וצ"ע. ודאי דכרוי נכונים, שאם יש איסור אחריות גם בצורה יהיה אסור, וזה אי אפשר, שהרי אמרו [פסחים לו, א] יוצאין כסריקין המצויירין בפסח, והוי יוצאין היינו בלילה ראשונה שהיא יום טוב, ואף לכתחלה לא אסור עשיתן רק משום חימוץ, אבל אם הם כבר עשויים יוצאים בהם לכתחלה, ועיין בפסחים דף ל"ז ע"א, וסריקין המצויירים היינו שמצוייר עליהם צורות עופות ודגים, ועיין מגיד משנה פרק ה' מהלכות חמץ ומצה [הלכה טו], ולכן אם איתא ליה זון על כותף מוכרח להיות חילוק של הרי"ש הלוי, דדוקא שכתב מדבר אחר אבל אם היא מהעונה עצמה שרי, כן נראה לעני'. ועוד נראה לעני', לא מבעיא לתרומת הדשן [ספן סו] שהביא המ"א בסימן שי"ד ס"ק ה' ובאיסור דרבנן מותר פסקי רישיה, א"כ מוחק זה דלאו על מנת לכתוב הוא רק איסור דרבנן, וכיון שאינו מחמיר מותר, אלא אפילו לדעת המ"א שם שאפילו באיסור

הלכות שבת שלט שמו

שכו

ל מרדכי ריש
 פ"ה דביצה
 כ"ש שם ירושלמי
 כ"ש בהגהות
 א"ש
 ל האגור בשם ר'
 אביגדור
 מ כל בו ב"י
 ג רב אשי ורב
 הונא
 קל"ט ע"ב
 ס"מ מ"א ס"ק
 י"ג
 א רמב"ם פ"ט
 הלכה ד' מן
 התוספתא
 ב משנה גמ' ע"ג
 א'
 ג מ"א סק"ג
 ד משנה צ"ד ב'
 כחכמים
 ה ר"א שם
 ו ר"א שם
 ז מ"א סק"ב
 * דברים כ"ב ה'
 ח ברייתא שם
 ט הש"ך
 בנקודות הכסף
 סימן קצ"ח
 י ריב"ש הובא
 במ"א סי' ש"ג
 ס"ק כ"ב
 כ מ"א ד"ה
 התותר
 * ע"י
 משניות דף מ"ה
 ע"א
 ל משנה וגמרא
 עירובין ק"ג א'
 מ מ"מ פ"ט
 מהלי שבת ה"ח
 מסוגית הגמ'
 שם
 נ משנה שבת
 ע"ג א'

כולה כדי לחוש לסכרא האחרונה שיחוד גמור הוא הנקרא חופה ולא חופה שלנו ואסור לעשותו בתחלה בשבת וכן ביום טוב:

ט' אסור לאדם להשיט דבר בנהר להוליכו מאצלו או להביאו אצלו מפני שזהו ג"כ בכלל הגזירה שגזרו שלא לשוט בשבת ו' ולכן קסמים שעל פני המים אסור להפצילן לכאן ולכאן כדי לנקות המים שיהיו יפים וכל זה בנהר אבל בכלי או בכריכה שיש לה שפה לא גזרו כלל כמו שנתבאר למעלה:

י' ספינה אם היא יושבת בקרקע הים ממש ואינה שטה כלל מותר ליכנס בה ו' ואם לאו אסור אלא אם כן נכנס לתוכה מבעוד יום כמו שנתבאר בסי' רמ"ח ואם היא קשורה במנהג הספינות העומדות בנמל אע"פ שהיא שטה על פני המים מותר ליכנס בה וצריך שיהא [קרש] קשור בראשו האחד בספינה ובשני ביבשה:

יא' ספינה העומדת בקרקע הנהר אסור להערים ליכנס לישן בתוכה ויודע שהנכרי יוליכנה לעבר השני ותלמיד חכם מותר לו להערים בכך ו' ועכשיו אין לנו תלמיד חכם לענין זה עיין סי' ש"ד:

שמו כמה דינים מדברים האסורים בשבת כעין תולדות מאבות וכו' י"ח סעיפים:

א' הגוזז בין מן החי בין מן המת בין מן בהמה וחייה אפילו מן העור המופשט חייב ו' והוא מאבות מלאכות שכן במשכן היו גוזזין עורות התחשים ואילים ג' אבל התולש צמר בידו מן הבהמה או מהעור פטור שאין דרך גזיזה בכך ד' וכן הנוטל שערו וצפרניו בידי או בשיניו פטור אבל אסור מדברי סופרים ליטול ביד ו' אפילו לאחרים אע"פ שאינו יכול לאמן ידיו ליטול יפה בלא כלי לאחרים אבל ו' אם התכן בכלי חייב אפילו על ב' שערות בלבד ו' ועל אחת פטור אבל אסור מן התורה כשאר חצי שיעור ו' ומלקט לבנות מתוך שחורות שלא יהא נראה זקן אפילו באחת חייב ודבר זה אפילו בחול אסור משום * לא ילבש גבר שמלת אשה שתרגמו לא יתקן גבר בתקוני אתתא:

ב' אין הגוזז והחותך צפרנים בכלי חייב אלא אם כן צריך לצמר או לשער או לצפרנים שחתך אבל אם אינו צריך להם הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה ולפיכך אשה ששכחה מערב שבת ליטול הצפרנים ובשבת הוא ליל טכילתה יש מי שמתיר לה לומר לנכרית לחתכן לה שכל דבר שאינו אסור אלא מדברי סופרים מותר לעשותו ע"י נכרי לצורך מצוה כמ"ש בסי' ש"ז (סעיף י"ז) ושכ"ה (סעיף ד') אבל יש אומרים שאף אם אינו צריך לצמר ושער וצפרנים חייב (שעיקר המלאכה היא העברת השער והצמר מהעור והצפרנים מהאצבעות והרי הוא צריך לגוף העברה זו ועוד) שגם במשכן היו גוזזים עורות התחשים אע"פ שלא היו צריכים לשערן ולכן אין להתיר לומר לנכרית לחתכן שזהו גמור ולא התירוהו לצורך מצוה כמ"ש בסי' רע"ו (סעיף מ') אלא תאמר לה ליטלן ביד או בשיניים שזהו שבות דשבות ואף שהיא מטה אצבעותיה אליה ומסייעה עמה קצת אין בכך כלום * שמסייע אין בו ממש (ומותר גמור מן התורה ואף מדברי סופרים אין איסור לסייע אלא לעושה מלאכה גמורה או לדבר האסור משום שבות שלא במקום מצוה אבל במקום מצוה לא גזרו על הסייע כמו שלא גזרו על האמירה לנכרי לפי שהוא אינו עושה כלום ואף בסיוע אינו עושה מאומה שמסייע אין בו ממש באמת אלא שהחכמים גזרו עליו גזרה שמה יבא לעשות בעצמו אבל העושה מעשה אסור אפילו הוא שבות דשבות במקום מצוה כמ"ש בסיוען של"א (סעיף מ')):

ג' אסור לחתוך יבלת מגופו בין ביד בין בכלי בין לו בין לאחרים בין יבילת לחה בין יבישה ו' ואם חתך יבלת לחה בכלי חייב משום גוזז להמחייבים משום גזיזה אף אם אינו צריך למה שגזזו:

ד' הכותב והמוחק על מנת לכתוב במקום שמחק מאבות מלאכות הן שכן היו כותבין על קרשי המשכן לסימן לידע איזה בן זוגו ופעמים שטעה והיה מוחק מה שכתב

אין מוחק
 יש שלמדו
 לגזור שמה

לכן אסור
 וכל שכן
 ריבן טענות
 נאה"ע סי'
 קהל ואסור

רב שכיב
 התירו לו
 יו אם לא

מפני שעל
 ככלל גזרת
 רים לקדש
 זה עיקר
 ו שרגילין
 שין החופה
 לה ולחתן
 כך ו' וכמה
 ואין בשבת

אכר כמ"ש
 קח וממכר
 המצוה אין
 עד יום א'
 לפי שחדש

בשבת בין
 ד לא יאכל
 צור ליהנות
 בסי' ש"ח

זה לאלמנה
 קונין קנין
 לבא עליה
 ואין חופה
 ייחדה עמו
 ושונה ולכן
 לה שחופה
 ר כל השבת
 כולה

שלמן זנוך כ"ג
 ד"ר המ"א

ס רמב"ם פ"א
 הל'טורא"שפ"ז
 סי' ט' מן
 החוספתא פ"ב
 ע מדרכי פ"ו
 פ לבוש
 צ רמ"א כנה"ג
 הובא בט"ז ס"ק
 א'
 * עיי' צ"צ
 משניות
 ד"ג ע"ג דאפשר
 הוא הגהת הר"ן
 * עיי' צ"צ י"ד
 סימן צ"ג דף פ"ב
 ע"ג
 * הובא כ"צ
 משניות דף נ' א'
 * גם זה הובא
 שם

שכתב וחוזר וכותב במקומו אבל למחוק שלא על מנת לכתוב לא היה במשכן ואין זו מעין מלאכה כלל והואיל וחיוב המחוק הוא משום שעושה כן על מנת לכתוב דהיינו שמתקן מקום לכתובה פ לפיכך אפילו לא מחק אותיות אלא טשטוש דין בלבד או שעוה שנפלה על הפנקס דהיינו לוחות חקוקין וטוחין בשעוה וחוקקים עליהם בעט ברזל ונפלה עליה שעוה אחרת ומחקה והסירה משם כדי לחקוק במקומה על השעוה שתחתיה הטוחה בלוח חייב והוא שיהא במקומו כדי לכתוב או לחקוק ב' אותיות וכן הכותב או המחוק אותיות אינו חייב אלא על ב' אותיות אבל על אות אחת פטור אבל אסור מן התורה כשאר חצי שיעור וכן הדין במחוק ומסיר שעוה מן הקלף כדי לכתוב במקומה והוא הדין המסיר שעוה שנטפה על האותיות דמה לי מתקן מקום לכתובה ומה לי מתקן אותיות הכתובות ואדרבה זהו תיקון יותר ויש מקילין בזה ומדברי סופרים אסור אפילו למחוק שלא על מנת לכתוב "ולכן אסור לשבור עוגה שעשו עליה כמין אותיות אע"פ שאינו מכוין רק לאכילה מפני שהוא מחוק אבל מותר ליתנה לתינוק לפי שקטן העושה להנאתו אין צריך להפרישו כמ"ש בס"י שמ"ג (סעיף י') ואותן ספרים שכתוב עליהם אותיות בראשי חודי הדפים יש אוסרין לפתחן בשבת משום מחוק וכן לנעלן משום כותב ואף שאינו מכוין לכך פסיק רישיה ולא ימות הוא ויש מתירין לנעלן לפי שכיון שהאותיות הן כתובות כבר אלא שמחוסרין קריבה בעלמא אין בזה משום כותב כיון שאפשר להקריבן בקל בלי עשיית מעשה חדש הרי הן כמקורבים ועומדים ואינו עושה כלום בקריבה זו וכן מותר לפתחן מטעם זה ואינו כמחוקן כיון שכתבתן קיימת ואפשר להקריבן בקל והרי הן כמקורבין וכן נוהגין: L
 ה המגיה אות אחת כגון שנטל לגגו של ח"ת ונעשו שני זיינין חייב (* והמגיה אות אחת אחרת כגון שנטל לגגו של ד' ועשאו ר' פטור אבל * אסור מן התורה):

ן אינו חייב אלא כשכותב בדבר המתקיים על גבי דבר המתקיים אבל מדברי סופרים אסור אפילו בדבר שאינו מתקיים על גבי דבר שאינו מתקיים כגון לכתוב במשקין ומי פירות על גבי עלי ירקות וכיוצא בהן ולכן צריך לזהר שלא לכתוב באצבעו במשקין על השלחן או לחקוק באפר או בשומן קרוש או בדבש אבל מותר לרשום באויר כמין אותיות כיון שאין רשומן ניכר כלל והוא הדין על השלחן שלא במשקין שגם בזה אין רשומן ניכר כלל ואע"פ שעל ידי כך מלמד ומאמן ידו לכתובה אין בכך כלום וכן מותר לראות אומנות בשבת אע"פ שלומדה:

ז הקורע על העור כתבנית כתב חייב שהרי חקיקה היא בכלל כתיבה אבל הרושם על העור כתבנית כתב פטור שאין זה דבר המתקיים אבל אסור מדברי סופרים גזרה משום דבר המתקיים אבל אם אינו תבנית כתב ואינו רושם אלא לסימן בעלמא ולא כמין אותיות מותר אפילו לכתחלה ולכן מותר לרשום בצפורן על הספר כמו שרושמין לסימן במקום שיש טעות במה דברים אמורים בקלף שהוא קשה והרושם שבו אינו מתקיים אבל בנייר אסור לרשום מפני שהרושם שבו מתקיים זמן מרובה ואע"פ שאינו תבנית כתב אסור מדברי סופרים גזרה משום תבנית כתב שחייבים עליו כשהוא מתקיים ויש אוסרים אפילו בקלף לפי שסוברים שאפילו הרושם לסימן בעלמא ולא כתבנית כתב חייב אם הוא דבר המתקיים שכן היו רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו * ולפיכך אם שרט שריטה אחת על גבי שנינסרים או ב' שריטות על נסר אחד לסימן כמו שעשו בקרשי המשכן חייב ובשריטה אחת על נסר אחד פטור אבל אסור מן התורה מפני שהוא דבר המתקיים והרושם על הקלף שאינו מתקיים אסור מדברי סופרים גזרה משום המתקיים * וירא שמים יחמיר לעצמו כדבריהם:

ח וכל זה כשאינו תבנית כתב כלל אבל כל שהוא תבנית איזה כתב אפילו אינו אשורי ואפילו אינן אותיות ידועות אלא שרגילין לסימן בעלמא כגון הסימנים שרגילין לעשות בהם המספר הרי זה נקרא תבנית כתב וחייב עליו אם עשאו בדבר המתקיים ובדבר שאינו מתקיים אסור מדברי סופרים לדברי הכל והכותב אשורית וחסר הזיונין

משעטנ"ז

משעטנ"ז ג"ץ פטור
 אותיותיו בתיקונן פנ
 אומרים שפטור עלי

ט אם תוחב אותיות
 י הרושם רשמים וצ

יא דרך הרצענים
 להרחיב ולקצר
 כשהתכום ולכן שרט

יב התופר ב' תפירו
 פטור מפני

יג בגד שהוא תפור
 התפירות נמשכים
 שלא קשר אם נתחו
 שמותחים אותו ומת
 אינו מהדקו אלא ב
 מפני שדומה לתופו
 אינו דומה לתופר ו
 לעולם בחוט והחוט
 שיהא צריך לרפתו
 כמות שהוא מהודק
 עשה תפירה של קי

יד מוכין שנפלו מן

טו המעמר הוא מ
 במקום גידולו
 יחד במקום שנפלו
 ה) ואין עימור אלז
 במקום גידולם כגון
 (ויש אומרים שהמ
 גידולם כגון) המק
 שנתקבצו ונעשו גו

טז הנותן זרע פשה

יז אף על פי שד
 ש"ד (סעיף ט"ו)
 משום תיקון כלי
 פטור אבל אסור
 כדי להשתמש בה
 קורע אין איסור

סימן קפ"ט

הבורר קיסמים ממים בשבת

שו"ע אור"ח סי' של"ט סעי' ו'.

כתב המחבר וז"ל: אסור לאדם להשיט במים דבר להוליכו מאצלו או להביאו אצלו, ולכן קסמים שעל פני המים אסור להפצילן לכאן ולכאן כדי לנקות המים שיהיו יפים, ע"כ. וכתב על זה במ"ב בס"ק ל"ד וז"ל: אסור להפצילן - וכל זה בנהר אבל בכלי או בכריכה שיש לה שפה לא גזרו כמו שנתבאר למעלה, ע"כ.

וצ"ע מדוע אין בזה איסור בורר. ואין לומר דמיירי בקסמים קטנים שמבואר לעיל בסי' שיי"ט סעי' י', וז"ל: יין או מים שהם צלולים מותר לסגן במשמרת. הגה, ואע"פ שיש בו קסמין דקין הואיל וראויין לשנות בלאו הכי, ע"כ. דהכא בודאי שכונתו לקסמים גדולים שמעכבים השתיה⁹⁸, דאם לא כן לא שייך על זה איסור להושיט במים, וא"כ קשה למה לא נאסור כאן משום בורר.

ועיין בפרי מגדים בסוף סימן שיי"ט במשבצות, שכתב וז"ל: משמע דכל שאין בורר לגמרי אוכל מפסולת אלא מניח קצת אוכל עם הפסולת וכו' יכול לברור כל היום בענין זה וכו'. ולבסוף כתב שעכ"פ אסור מדרבנן עיי"ש יותר באורך.

וא"כ בדין יהא אסור לכל הפחות מדרבנן, דמדאורייתא לדברי הפמ"ג הנ"ל אין כאן איסור, דגם אחרי פיצולו הקיסמין עדיין מעורבין במים, אולם מדרבנן אסור.

ומסתבר שבאמת בשבת אסור מדין בורר, והכא ביום טוב עסקינן ולכן משום בורר שרי, ואף שהמחבר העתיק את הדין הזה בהלכות שבת, הוא משום שהדין אמת שיש פה איסור להשיט במים חוץ מאיסור בורר. וכן מפורש גם בערוך השולחן שבשבת יש בזה איסור בורר.

ובאמת שדין זה כתבוהו הפוסקים ביו"ט, דהנה הביא הב"י כאן [בנדרמ"ח עמ' תקנ"ה] מן הגהות אשרי בביצה פרק ה' [סי' ב' אות ה'], וז"ל הגהות אשרי: וקיסמים שעל פני המים אסור להפצילן לכאן ולכאן כדי לנקות המים שיהיו יפין ביום טוב, וע"כ כוונתו דאף שאין לאסור משום בורר ביו"ט מכל מקום אסור משום משיט במים.

ועתה שבתי וראיתי, כי דין זה תלוי במחלוקת ישנה, גבי זכוב שנפל לתוך הכוס של מים, ע"י באר היטב סי' שיי"ט ס"ק ב', וז"ל: והנוטל פסולת מתוך האוכל לעולם חייב אפילו ביד ולא לתר, ומהריט"ץ [סי' ר"ג] התיר להסיר הצרעה מן הכוס בשבת, מטעם אחר דאין ברירה בלח - וגם את הצרעה ישלח, ולא שייך ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולברור, אבל דבר שצף למעלה כבר ברור הוא והוי כמשחיל בנייתא מחלבא דאין זה בורר. והיד אהין כתב עליו דהיתר זה הוא דחוק מאוד, והט"ז ס"ק י"ד ובסי' תק"ו ס"ק ג' כתב דאין להסיר הצרעה והזכובים מן הכוס, דהוה ליה בורר פסולת מתוך אוכל, אלא יקח מן המשקה קצת עמהם, עכ"ל הבאר היטב.

וא"כ בעל הערוך השולחן שכתב שיש איסור בורר בשבת בקיסמין דידן, אזיל לשיטתו בסי' שיי"ט סעי' ל"ג שכתב לאסור להוציא הזכוב מן הכוס וכדעת הט"ז דהוי בורר.

סימן ק"צ

לקרוע נייר אריזה שיש עליו כתב

שו"ע אור"ח סי' ש"מ סעי' ג' בהגהה.

כתב הרמ"א וז"ל: אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות אע"פ שאינו מכויין רק לאכילה דהוי מוחק, עכ"ל.

שאלה: ממה ששמעת שיש איסור בשבת לקרוע בין האותיות ניירות העוטפין את האוכלין, ורצית לדעת מה הדין אם מותר לקרוע באמצע הצירוף הנמצאים על הניירות.

תשובה: אמרתי לבא כאן קצת בארוכה להשיב גם על מה שלא נשאלתי, הנה ידוע מה שכתב הרמ"א בסי' ש"מ ס"ג וז"ל: אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות אע"פ שאינו מכויין רק לאכילה דהוי מוחק, עכ"ל. ולכאורה דבריו צ"ע, דהנה בדין שובר אדם את החבית לאכול הימנה

98. והנה בירושלמי [ביצה פרק ה' הל' ב' דף כ' סע"א] אמרין: רבי אבא מרי ור' מתניה הוון יתיבון, חמון לחד בר נש פצל מיא לכא ולכא ושתי, א"ר אבא מרי לר' מתניה הדא היא דא"ר יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו אסור לאדם להשיט דבר ולהוליכו מאצלו, א"ל הדא היא דתנינן שובר אדם את החבית לוכל ממנה גרוגרות. ופירש בקרבן העדה שלא דמי לדברי יעקב, דאיהו איירי כשעושה כן שלא לצורך אכילה, אבל כאן שעושה לצורך שתיה מותר, ע"כ. הרי שהסיק בירושלמי שדבר זה מותר, וא"כ קשה איך כאן הביא השו"ע דין זה לאסור. וכבר הקשה כן במראה הפנים למה הביא השו"ע זאת להלכה. ותיירץ בערוך השולחן [סי' של"ט סעי' ה']. דאיהו אם רוצה לשחות עתה מיד מותר. ורבינו הבי"ל לא מיירי

שו"ת אור יצחק חלק א
הרה"ק ר' יצחק זכא ז"ל

רש"י שם בד"ה שובר אדם, שהטעם דאין במקלקל שום איסור בשבת. ועיין בר"ן [בדף ס"א רע"ב מדפה"ר] שהקשה עליו דכל המקלקלין פטורין, אבל איסור מיהא איכא.

ולענ"ד נראה אולי ליישב דעת רש"י, דאיסור מקלקל לא נאמר אלא במקום שאם היה מכויץ לתכלית המלאכה הרי הוא עובר איסור דאורייתא, כגון סותר על מנת לבנות חייב, אבל אם סתר שלא על מנת לבנות פטור אבל אסור משום גזירה אטו סותר ע"מ לבנות האסור מדאורייתא. מה שאין כן במקלקל כזה שלא שייך לכרא לאיסור דאורייתא, ליכא איסור אפי' מדרבנן במקלקל. ולכן בחבית אף שיש איסור דאורייתא בעשיית חבית, או משום בנין או משום מכה בפטיש, מ"מ בסתירת חבית דהיינו בשובר החבית לא שייך איסור דאורייתא, וליכא שם אלא קלקול ובזה אינו אסור.

אולם מהר"ן נראה דלא ניחא ליה בהכי, ואולי ס"ל דשייך בסתירת חבית איסור דאורייתא, וכגון אם מכויץ לעשות פתח יפה בחבית, שבאופן כזה נקרא סתירה על החבית, וגם נקרא בנין דהא עושה פתח. ולכן סובר הר"ן שלכך אף בשובר ואינו מכויץ לעשות פתח נאה ג"כ נכלל בסותר ואסורוהו משום מקלקל. ורש"י אפשר שיחלק בין סותר לשובר, דהיינו בין אם מכויץ לעשות בסתירתו פתח נאה, או שכל כוונתו לשבירה ואינו שובר אלא להוצאת האוכלין, ופתח כזה אינו אלא קלקול.

אכן עדיין אני מסופק מאיזה שם מלאכה חייב מי שבסתירתו עושה בנין, וכגון זה שבסתירתו עושה פתח יפה בחבית, דאפשר שאינו אלא בונה ואינו חייב ע"ז משום סתירה. וכן במי שהיה לו כותל בביתו ורצה לעשות בו פתח חדש, אינו חייב משום סותר אלא משום בונה.

וראיה לזה מהעושה נקב בלול של תרנגולים, דאיתא בגמ' [שבת דף ק"ב ע"ב] דלרב חייב משום בונה, וכן פסק הרמב"ם [פרק י' מהל' שבת הל' י"ד], ולכאורה אמאי אינו חייב גם משום סותר, הא כבר היה לול מקודם והשתמשו בו, דסתמא לול קתני שנשתמשו בו, ואעפ"כ לא נזכר חיוב סותר בזה. והסברא פשוטה כי אם הסתירה עצמה היא הבנין, אין זה נקרא סתירה וכנ"ל, וסתירה לא הוי אלא כסותר דבר אחד ובונה אח"כ במקומו או במקום אחר, אבל לא כשהסתירה עצמה היא הבנין. וכן בהמשך הגמ' שם [בדף ק"ג רע"א] גבי הקודח, אף שסותר בקדיחתו, חייב לרב משום בונה. ולפי זה דברי הר"ן שלמד שיש בזה סותר צ"ע.

והנה ראיתי במנחת חינוך [מצוה ל"ב] במוסך השבת [אות כ"ז] מלאכת הסותר, שלדברי הרמב"ם [שם הל' י']

שמחייב בקורע בחמתו, הכי נמי במשבר כלים בחמתו חייב. ולענ"ד יש לחלק דבמשבר כלים אין כאן מלאכה כלל, ובקורע חייב משום דהוי מלאכה, אלא שנחתדש פה שאע"פ שעשה מלאכה זו לשכך כעסו נמי חשוב תיקון ולא צריך דוקא כוונה ע"מ לתפור וכדומה, אבל שבירת כלי והשחתתו לגמרי אין זה בגדר מלאכה כלל. ואולי יש ראייה לדבר מהא דהמגבן חייב משום בונה [שבת דף צ"ה ע"א], ואעפ"כ מותר לחתוך ולאכול הגבינה, ומדוע לא הוי סותר, אלא דראי משום דלא שייך תיקון בסתירה זו, וגם המשבר גבינה בחמתו פטור ומותר מדין הלכות שבת.

ונחזור לתחילת דברינו על שבירת עוגה שיש עליה כמין אותיות, דלפי מה שכתבנו לעיל צריך להיות מותר, דהא אף שהוא מוחק אין זה מוחק על מנת לכתוב, דהא מוחק הוא את האות ואת העוגה שתחתיה, והרי זה כשורף נייר הכתוב שאינו חייב משום מוחק דאין זה על מנת לכתוב.

[ואף שדין הזה דאסור לשבור את העוגה שכתוב עליה אותיות כחבו הרמ"א, והוא דברי המרדכי בסי' שכ"ט המובאים בכ"י [בנדרמ"ח עמ' תקנ"ו], וכתב שיש בזה איסור דרבנן. מ"מ כבר שדו ביה נרגא האחרונים ז"ל, ועי' בדברי הדגול מרבכה שנביא בסמוך, ובמ"ב ס"ק י"ז ובשעה"צ אות כ"ב].

ובזה מיושב גם מה דאמרינן בגמ' בכיצה [דף ל"ב ע"א] מסיקין בכלים ביו"ט, ואמאי אינו חייב משום סותר כלים למ"ד שיש בנין וסתירה בכלים. ולדידן ניחא דכיון דסותרו לגמרי ולא שייך בו על מנת לבנות פטור ומותר. וראיתי במג"א סימן תק"א ס"ק י"ג שהקשה קושיא זו מדוע מותר להסיק בכלים והא הוי סותר, ועיי"ש מה שכתב. אבל צ"ע בסוף דבריו שכתב שם ליישב דכיון שאיסור סותר שלא ע"מ לבנות הוא מדרבנן, ולא גזרו במקום צורך, ולפי"ז גם בשבת יהא מותר לשבור החבית אף שלא במוסתקי דאינו אלא סותר ולצורך שבת מותר, ועל כרחך צריך לחלק בין שבת ליו"ט, אבל מנין לנו.

ואפשר לומר דבסותר ומשחית הכלי לגמרי כהאי גוונא דהסקת כלים שרי, מה שאין כן בשובר פי החבית ולא השחית הכלי לגמרי, אז גזרינן שמא יעשה פתח נאה, ובאופן כזה לא שרי אלא במוסתקי.

והנה לצערי הפסקתי בענין זה כמה פעמים בגלל כל מיני הפרעות שהיו באמצע וקשה לי להמשיך בזה, ובע"ה עוד חזון למועד. והנוגע לשאלתך איני רואה הבלל בין אותיות לציורים, ובשניהם מותר, ולא כמו שכתבת ששמעת לאסור. והרי לפניך דברי הדגול מרבכה בסי' ש"מ שהאריך קצת בזה, ודבריו נכונים ועיי"ש טעמי ההיתר, וז"ל:

ועוד צ"ע בדין זה של מפקיע וחותר בכלים ואסור בקרקע לא נזכר בדברי הרמב"ם כלל.

ומה שכתב רש"י בערובין שם דמפקיע וחותר בקרקע אינו אלא משום הנראה כסותר, לכאורה צ"ע הא אפילו הו' סותר ממש ג"כ שרי, דהא אינו סותר על מנת לבנות ואינו אלא מדרבנן ולא גזור על שבות בין השמשות. ומה ראייה למה שכתב במשנה ברורה סי' שמ"ב ס"ק א' דמלאכה שאינה צריכה לגופא לא התירו בין השמשות. ושוב ראיתי שציינתי בגליון המ"ב שלי ראייה לזה מרש"י ערובין שם ד"ה נפל, שכתב שם דלפנות הגל במרא וחצינא הו' מלאכה ולא שבות, ואע"פ שאינו צריך אלא לפנות העפר ולא לבנות, חמיר משבות דעלמא ואסור בין השמשות.

ומה שכתב רש"י שם בערובין בד"ה ובעי, דחתיכת חבל אינו אלא מקלקל ושרי. לכאורה אזיל לשיטתו דבשובר החבית מותר דאינו אלא מקלקל, אבל צ"ע לכאורה דלפי מה שבארנו ברש"י דשובר חבית שמותר אף דכל המקלקלין פטור אבל אסור, משום דשובר חבית אינו בדמיון עשיית מלאכה, ולא אסור אלא בסותר שלא על מנת לבנות אבל שייך לעשות שם בנייה, אולם מקלקל לגמרי מותר, וא"כ מחתך בחבל למה נקרא מקלקל, הא אם מכויין למדתו חייב משום מחתך, ואמאי אינו אסור מדרבנן.

וניחא לי לפי דברי התוס' בשבת [דף ע"ג ע"ב ד"ה וצריך], דסוחט כבשים למימיהם חייב ואעפ"כ לגופן מותר לגמרי, דאין זה מלאכה כלל אלא אם מכויין למימיהם. וכן נזכר דבר כזה בשאר הראשונים על מלאכות אחרות ואין כאן מקום להאריך.

ככום:

א. לכאורה נראה בגדר סותר ובונה, שכל סתירה שהיא עצם הבנין, כגון לפתוח פתח בקיר וכדומה, הוא מגדרי מלאכת בונה, וצ"ע מדברי הר"ן.

ב. הקורע בחמתו פטור אבל אסור, וגם לדעת הרמב"ם שחייב, נראה דהוא דוקא בקריעת בגדים, אבל לא במשבר כלים בחמתו שהוא מקלקל גמור, ודלא כמהנחת חינוך.

ג. ומטעם זה אין שייך סותר או מוחק במשחית ומכלה הדבר, כגון בשורף כלי או כתב.

ועוד נלע"ד דלא מיבעיא לתרומת הדרשן שהביא המג"א בסי' שי"ד ס"ק ה', דבאיסור דרבנן מותר פטיק רישיה, ואם כן מוחק זה דלאו ע"מ לכתוב הוא רק איסור דרבנן, וכיון שאינו מתכוין מותר. אלא אפילו לדעת המג"א שם שאפילו באיסור דרבנן אסור פטיק רישיה, מ"מ הרי היכי דאינו מתכוין ומקלקל ועושה כלאחר יד, גם המג"א מתיר שם אפילו בפטיק רישיה, ומכ"ש כאן דכולהו איתנהו, דמקלקל הוא, וגם כלאחר יד דאין דרך מחיקה בכך, ומכ"ש אם אינו שובר כידו רק בפיו דרך אכילתו, וגם איסור דרבנן שאינו ע"מ לכתוב פשיטא דאינו מתכוין, ומותר אפילו בפטיק רישיה. ולכן נלע"ד היתר גמור בדבר זה, וכן כל האחרונים תמהו על איסור זה, רק שלא מלאו לבם להקל, כיון שזה יצא מפי מהר"מ מרוטנבורג עיי"ש במדרכי. ונלע"ד דהמהר"ם שם נשאל על עוגות התינוקות בה' הידיעה, שכותבין עליהם אותיות ותיבות ומאכילין אותן התינוקות ביו"ט וכו', והיו עושים בכונה שיאכלו לסגולה להתחכם, ואם כן זה הוא מתכוין וגם לאו מקלקל הוא. ולכן לא התיר רק לתינוקות אבל בענין אחר מותר אף לגדולים, והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים, עכ"ל.

ובנדון האם ההיתר הנ"ל בקורע וסותר דוקא לצורך אכילה או לכל צורך שבת, הנה במאירי בכיצה [דף ל"א ע"ב ובשבת דף קמ"ו ע"א] משמע שרק לצורך אכילה שרי, דז"ל בכיצה בד"ה מה, מה שביארנו שקשרי כלים מתיר ומפקיע וחותר, יש אומרים שלא נאמר כן אלא לצורך אכילה וכו' עיי"ש. אבל בר"ן [דף ס"א ע"ב מדפח"ד ד"ה מתנין] לא כתב לשון זה, אלא כתב: שלצורך שבת שרי, וכיון דאפשר לדחוק בדברי המאירי דלאו דוקא קאמר, וכוונתו לאפוקי שלא לצורך כלל, וגם הוא מילתא דרבנן יש לנו לפסוק כדברי הר"ן. וכן הוא בחדושי הר"ן המיוחסים לריטב"א [בדף קמ"ו ע"א].

והנה אגב עיוני נחזורתי בכמה דברים ואכתבם לך, ותעייין בהם ותשא ותתן עם חבריך, ואם תמצא פשר דבר הודיעני.

בגמ' ביצה [דף ל"א ע"ב] אמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותר, ועיי"ש ברש"י ד"ה ולא חותר דאסור משום סותר. וגם מפקיע זהו איסורו, ובכלים מותר להפקיע ולחתוך, דליכא משום סותר בכלים. ועיין ברמב"ם [פרק י' משבת הל' ח'] שכתב שם הפותל חייב משום קושר, והמפריד הפתיל חייב משום מתיר. וצ"ע ליישב, דהא בגמ' התירו להפקיע חבל של כלים, ובקרקע אינו אסור אלא משום סתירה אבל משום מתיר אין לנו. וברש"י בעירובין [דף ל"ה ע"א ד"ה ובעי סכינא] כתב: דאפילו סתירה לא הו' אלא מדרבנן אסור משום הנראה כסותר⁹⁹.

99. קושיא זו מצאתי גם באבני נזר אור"ח ח"א סי' קפ"ב, וכן היא בביאור הלכה סי' שי"ד סעי' ח' בד"ה חותלות בשם הגרע"א. ובחזו"א אור"ח סי'

ד. וכן מותר לאכול עוגה שכתובים עליה אותיות או ציורים בין אם כתובים מתוכה ובין אם כתובים עליה בדבר אחר, מותר
ה. וגם אריזות המאכל המצויירים או שיש עליהם אותיות, מותר לקרוען.

L

סימן קצ"א

תשובות קצרות - תיקון כלים

פתיחת בקבוקים בשבת

שאלת: אדם שחושב שיש חומרא שלא לפתוח בקבוק בשבת ומבקש לפתוח לו, האם מותר לעזור לו.

תשובה: לו אסור לבקש, וכיון שכך אין לעשות את המעשה. ואם אתה פותח לצורך עצמך והוא נהנה מזה, אין בזה שום חשש.

פתיחת קופסאות בשבת

שאלת: על פתיחת קופסאות בשבת.

תשובה: כבר כתבו על זה בהרבה ספרים ואיני רוצה לבוא בזה עכשיו בכתב. אבל ראיתי דבר נפלא בשו"ת הרשב"ש בסי' ק"ס, שנשאל שם אם מותר לשבור ראש החבית בשבת, ועי"ש. ונראה שאינו מדבר בחבית העשויה ממוסתקי, וכתב שם בפשיטות להתיר - ובה אין חידוש. אולם כתב שם שאין מי שאוסר, וז"ל: והחולק. עליך אין בדבריו ממש ואין לו על מה לסמוך, ע"כ. ופלא שלא הזכיר מדברי התוס' [שבת דף קמ"ו ע"א ד"ה שובר] שלא התירו לכאורה אלא במוסתקי, וכמו שפסק המחבר בשו"ע [אור"ח סי' שי"ד סעי' א']. אמנם רואים מדבריו עכ"פ דהמנהג היה פשוט להתיר עד שאין לאוסר על מי לסמוך, והרשב"ש חי בשנות ר' מעלה מטה, וגם הובא בב"י באיזהו מקומן, אבל כנראה שהב"י לא ראה הרבה מדבריו וכן לא ראה מתשובות אביו הרשב"ץ אלא תשובות אחדות, וידוע הכלל שאם האחרונים לא ראו דברי הראשונים וכתוב בראשונים הדין בהיפך, אמרינן אילו ראו דבריהם אולי היו חוזרים בהם. ועוד דבר פלא יש כאן, שהמחבר פסק כהרא"ש דהיתר חבית הוא במוסתקי, וכרמב"ם [פרק כ"ג משבת הל' ב'] מפורש לא כן וכן בשאר ראשונים, וכיון שכאן הוא רק איסור דרבנן א"ר למה התיר רצ"ש

פוחת קופסא ונעשה פתח יפה

שאלת: קופסא של טישו מקרטון שכשפותחים אותה נשאר פתח יפה כחצי עיגול, האם מותר לפתחה בשבת, או שאסור משום מחקן מנא.

תשובה: מותר דאין זה תיקון, היות שעומד להורק אח"כ לאשפה, [וה"ה גם בפתיחת לשוניות של קופסאות שימורים. זה הכלל לא שייך תיקון כלל בדבר שעומד להורק].

לקפל מפיות נייר

שאלת: האם מותר לקפל בשבת ובימי"ט מפיות נייר בצורה מיוחדת.

תשובה: לקפל מפיות נייר בשבת איני רואה בזה שום איסור, ומה שמקפלים אותם בצורה מיוחדת לנוי לשים על השולחן אין זה תיקון דוהו רק לשעה קלה, ולא מפני שאינו מתקיים יותר, אלא כיון שעומד להתקלקל אינו נחשב לתיקון כלל. ואינו דומה לדין קיפול הבגדים בשבת המבואר ברמב"ם פרק ב' הל' כ"ב ששם זהו תיקונו של הבגד לעשותו שברים שברים והוא דרך תיקונו גם בחול, וגם זה אינו אלא מדרבנן ומנין לנו להתמיר בענינו, ועוד דשם הוי מעשה אומן משא"כ הכא.

סימן קצ"ב

תשובות קצרות - צעצועים

צעצועים שמרעישים

שאלת: צעצועים שמרעישים האם מותר לנענעם כדי שירעישו. והאם הם מוקצה ואסורים בטלטול.

תשובה: העושים מנגינות אסורים, ובאלו שרק מרעישים יש מקום להחמיר. ולענין מוקצה, בטלטול מן הצד מותר. וכן מותר לסלקם או לתת אותם לתינוק, דהוי לצורך גופו או מקומו.

לעשות בלונים ממי סבון

שאלת: האם מותר לילדים לעשות בלונים ממי סבון בשבת. תשובה: מותר.

משחקי הרכבה

שאלת: צעצועים שמתפרקים כל הזמן [כגון לגו וכדומה].

תשובה - רצוי שיחתוך שכבה העליונה ביחד עם האותיות (ולא יאכלנו), ידוע דרעת כמה אחרונים דשייך בזה איסור מוחק, ודרך המובחר אם רוצה לאכול ממנו בשבת לעשות כמו שראיתי בספר הלכות (הוצאת "בית רחל") על פי הוראת הגה"צ מהר"א לייטנער שליט"א שמוזנות שיש עליו אותיות יחתכו מקודם כל השכבה העליונה עם האותיות, ואח"כ לא יאכל את האותיות כלל (מאחר שיש מפקפקין על התירו של הדג"מ המובא בדבריו. בסימן פ"ד).

ואם הבעל שמחה רוצה לכבד את המסוכין עם חתיכת מזונות (וכמובן שאז לא יאות ליטול שכבה העליונה שעיי"כ מתנוול כל המזונות (הקעי"ק בלע"ז)) ידקדק עכ"פ לחתוך דייקא בין האותיות (לפי המבואר בדברינו בסימן הקודם להקל בכה"ג) לא בתוך האותיות, ואח"כ תלוי ביד המקבל אם ירצה להחמיר יעשה כנ"ל שיניח שכבה העליונה שעליו האות ולא יאכלנו (או שיפריד האות עצמו מעל המזונות לפי דבר הבאר משה המובא בדברינו בסימן הקודם), ואם ירצה לסמוך על הדגול מרבכה שמתיר לשבור האותיות עיי לעיסה בפיו (שהוא שינוי) יטול החתיכה שעליו האות לפיו כמות שהוא.



סימן צ"ב

74 שאלה - האם מותר לשבור ולחתוך מיני מאפה שחקוק בתוכם אותיות או ציורים מהעוגה עצמה (לא מדבר אחר).

תשובה - נחלקו בזה האחרונים, כי בכנה"ג משם תשו' מהר"ש הלוי (או"ח סי' כ"ו) דבכה"ג מותר לכו"ע, ולכן אוכלים העוגות שיש עליהן "ציורים" (וזה מצוי כהיום שהרבה בתי חרושת חוקקים שם מפעל

שלהם בתוך העוגות), וע' בדגול מרבכה שפ' להסתייע לד' הכנה"ג משם תשו' מהר"ש הלוי מהא דמבואר במס' פסחים שיוצאין מצות אכילת מצה בסריקין המצויירין, דהיינו שמצוייר עליהם צורות עופות ודגים (ולא חוששין לאסור משום איסור מוחק שנוהג אף ביו"ט), וכן הסכים עמו היעב"ץ כשאלת יעב"ץ (סי' ק"מ) [ומה"ט הוא מתיר לפתוח אגרת החתומה בחותם של שעוה שהרי האותיות נחרתין ממין השעוה עצמה], ושכן קיבל מאביו החכ"צ ז"ל, וכ"כ עוד בספרו מור וקציעה (ונסתיע מלחם הפנים שהיה לו פנים הרבה דהיינו צורה ממש, ואכלהו בשבת), וכ"כ בפתח יצחק [ולפי זה מיושב מה שנתקשה בשו"ת חוות יאיר (סוסי" ט"ז) לאחר שהביא ד' המרדכי הנ"ל בדברינו בסי' פ"ד העיר שאם כן נאמר לאיסור גם בעוגות ומצות שעליהם דמות מגן דוד ושאר תמונות או קליעות שבעוגות של שבת, או סביב עוגות וחרוטים שבהם יעו"ש].

מיהו המג"א (סוסק"ו) לאחר שהביא לד' כנה"ג הנ"ל סיים עליו בצ"ע, ולא ביאר מה דקשה ליה על זה, ומצאתי בשו"ת קול אליהו (ח"א סי' י"ט) לאחר שהביא כדברי המהר"ש הלוי משם ס' המאסף ומשם מהר"ש אלקבץ ז"ל (וס' חמדת הימים בהלכות פסח), חולק הוא עליהם דמאחר דחקיקה נחשבת לכתב ממילא שהמוחקק חייב משום מוחק (וע' בהגהות החיד"א שבסוה"ס שם, במהדורת ניו יארק), וכן האריך לברר בסי' טל אורות (הספרדי, ע' של"ו) דלא שנא, וכדיוצא מתשו' הרמ"א (סי' קי"ט) שהאחרונים אסרו לחקוק אותיות א' ב' ג' במצות של חג הפסח דבכה"ג אסור לאוכלן בחג, הרי שאף בכה"ג אסור, וכדנראה נמי מדברי הרוקח בסי' ר"פ שאוסר לעשות חקיקת חיה או עוף כבצק לסימן, ומדיש בו משום כותב יש בסתירתו משום מוחק (הגם שיש לחלק דמחיקה שאני שממילא אינו חייב עלה אא"כ הוא על מנת

לכתוב, והכא אינו על"מ לכת סיים שם דמאחר שיש מתירי המקילים, כיון דממילא אינו שאינו על מנת לכתוב [אבל א בתוך מאכל אפילו שהכתיבה עצמה וכנ"ל] עיי"ש, [אלא ע דוקא כשכתוב עליהן אותיות, צורות מותר, לפי היוצא מד' שאינו חייב על עשיית צורה משום מכה בפטיש, ממילא שו איסור עיי"ש, ולפי דבריו אף מדיו מותר, מיהו פשוט הס כהערוך אלא דחייב הצר צורה וע' בדברינו לעיל בסי' ע"ד וס קצוה"ש (בהשמטות) דמדבו תני"ח ס"ח, בענין סימנים ש ולברש וח"י (סי' תע"ה) מבוא מהעוגה עצמה אפ"ה אסור לו שמצוי מיני ניירות שטבוע ב והם מגוף הנייר אלא שהוא ל האותיות זה לא דמי לנידו מחיקה דרבנן], וכן ראיתי ב על דברי הכנה"ג דהא מבוא עור כתבנית כתב חייב מש בכה"ג חשיב כתיבה וכ"ה שכמו כן כשמוחקקו או סותרו אוסר בחזו"א, [מלבד בציו עצמה כי דמותר דלא חייל ו זהו תמונת הפת עיי"ש, ומנ של המו"ק הנ"ל מאכילת שהיה פנים להלחם, דשא"ד הפת], אמנם בחי"א העתי דכיון דהוי דבר שאינו מתקי לכבוד שבת לא גזרו, ובקצו דאותיות עיי חקיקה חשיב כ דרך לכתוב כן והוי מילתא

ש"ו נשמת ע"ג

כרך 3 חלק 3

הג"ה ה' שנת ק"ק תאריכ' ס' א"א

ול מרבבה שכי
 וי' מהר"ש הלוי
 אין מצות אכילת
 שמצוייר עליהם
 ין לאסור משום
 וכן הסכים עמו
 (מ) [ומה"ט הוא
 זותם של שעוה
 וזה עצמה], ושכן
 עוד בספרו מור
 שהיה לו פנים
 זו בשבת), וכ"כ
 שנתקשה בשו"ת
 זביא ד' המרדכי
 שאם כן נאמר
 ם דמות מגן דוד
 ות של שבת, או
 ם יעו"ש].

ר שהביא לד'
 צ"ע, ולא ביאר
 שו"ת קול אליהו
 דברי המהר"ש
 "ש אלקבץ ז"ל
 (ח), תולק הוא
 לכתב ממילא
 (וע' בהגהות
 ז ניו יארק), וכן
 פרדי, ע' של"ו)
 ז"א (סי' קי"ט)
 א' ב' ג' במצות
 נוכלן בחג, הרי
 י מדברי הרוקח
 ת חיה או עוף
 תב יש בסתירתו
 דמחיקה שאני
 הוא על מנת

לכתוב, והכא אינו על"מ לכתוב), מיהו למעשה
 סיים שם דמאחר שיש מתירים אין למחות ביד
 המקילים, כיון דממילא אינו אלא מדרכנן מאחר
 שאינו על מנת לכתוב [אבל אסור לחקוק בשבת
 בתוך מאכל אפילו שהכתיבה הוא מגוף העיסה
 עצמה וכנ"ל] עיי"ש, [אלא שכי' שם לחדש דזה
 דוקא כשכתוב עליהן אותיות, אבל כשיש עליהן
 צורות מותר, לפי היוצא מד' הערוך (ערך צר)
 שאינו חייב על עשיית צורה משום כותב אלא
 משום מכה בפטיש, ממילא שעל מחיקת צורה אין
 איסור עיי"ש, ולפי דבריו אף כשיש עליהן צורות
 מדיו מותר, מיהו פשוטות הסכמת הפוסקים אינו
 כהערוך אלא דחייב הצר צורה הוא משום כותב,
 וע' בדברינו לעיל בס' ע"ד וסי' פ"ז], וע' נמי בס'
 קצוה"ש (בהשמטות) דמדברי שו"ע הרב (סי'
 תנ"ח ס"ח, בענין סימנים שעושים על המצות)
 ולכוש וח"י (סי' תע"ה) מבואר דאף כשהאותיות
 מהעוגה עצמה אפ"ה אסור לשברו, [ועעו"ש דמה
 שמצוי מיני ניירות שטבוע בהן אותיות או ציור
 והם מגוף הנייר אלא שהוא לבן ובהיר יותר וניכר
 האותיות זה לא דמי לנידונינו ולכו"ע יש בו
 מחיקה דרבנן], וכן ראיתי בס' תהל"ד שמפקפק
 על דברי הכנה"ג דהא מבואר בפוסקים דהקורע
 עור כתבנית כתב חייב משום כותב, הרי דגם
 בכה"ג חשיב כתיבה וכ"ה לענין גט, ממילא
 שכמו כן כשמחוקו או סותרו חשובה מחיקה, וכן
 אוסר בחזו"א, [מלבד בציורים שהוא מהעוגה
 עצמה כ' דמות דלא חייל עלי' שם צורה, אלא
 זהו תמונת הפת עיי"ש, וממילא שנותר ראיתו
 של המו"ק הג"ל מאכילת לחם הפנים בשבת
 שהיה פנים להלחם, דשא"ה שזה צורת ותמונת
 הפת], אמנם כחיי"א העתיק הלכה זו, ומבאר
 דכיון דהוי דבר שאינו מתקיים על כן כיון שהוא
 לכבוד שבת לא גזור, ובקצוה"ש כ' הטעם דנהי
 דאותיות ע"י חקיקה חשיב כתב מ"מ בזמנינו אין
 דרך לכתוב כן והוי מילתא דלא שכיחא ומשום

כבוד שבת לא גזור בה רבנן (אטו שמא ימחק
 אותיות גמורות שנכתבו ע"י חקיקה על מנת
 לכתוב) עיי"ב, ולא ידעתי למה אותיות חקוקות
 מיקרי לא שכיחא [ועשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי'
 ג"ד) דחקיקה כתב גמור הוא לחיוב, ומצטרפת עם

כתיבה].

★

סימן צ"ג

שאלה - האם מותר לאכול עוגות שהן
 → **עצמן עשויות מצורת אותיות או בעל חי (כמו שמצוי סיריע"ל העשוי בצורות אותיות, ועוגות קטנות בצורות חיות ומינים שונים).**

תשובה - מותר, לכאורה תלוי במחלוקת
 המובא בדברינו בסימן הקודם
 דלהכנה"ג נראה דכל שכן דמותר לאכול מיני
 סיריע"ל שהחתיכות עשויות בצורות אותיות או
 שעשויות בצורות ותמונות של בעלי חיים, אבל
 להחולקים עליו ואוסרים יש לומר דגם בכה"ג
 אסור, אבל ראיתי בס' תולדות שמואל שכי'
 דכשגוף העוגה עשויה בצורה ידועה דמותר
 לכו"ע עיי"ש, ונראה להוסיף צד היתר שהרי אף
 לעשות אותיות פורחות באויר יש מתירים כמובא
 בדברינו בסימן ע"ד, כל שכן כזה שהמדובר
 לסתור האותיות שאינו על"מ לכתוב, וגם שלא
 שייך בכה"ג בכלל לומר שהוא מתקן כזה מקום
 לכתובה, שחסר מציאות של תיקון כתיבה.

ולדהגו"מ דמתיר בכל אופן דרך אכילה
 בפיו (כמובא בדברינו לעיל בס'
 פ"ו) בלא"ה מותר בנידון זה שהרי סיריע"ל
 ועוגות קטנות אלו אין שוברין ביד רק נוטלין
 אותן לתוך הפה בשלימותו.

★

סימן צ"ה

שאלה - האם מותר בשבת לשרוט אותיות על גבי מאכל.

תשובה - אסור, דרואין מכל הנ"ל דשייך מחיקה וכתיבה גם על אוכלין, ומאחר שנקטינן שהרושם חייב משום כותב ממילא דגם בזה חייב (אלא שאם תמצא לומר דמיקרי דבר שאינו מתקיים מאחר שעשוי כדי לאוכלו אז אינו אלא איסור דרבנן) וכדיוצא נמי מדברי הפוסקים המובאים בדברינו בסימן הקודם ושלפניו.

ולא זכיתי להבין מה שכי בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' כ"ו) שביו"ט מותר לרשום בסכין על בשר שחוט את יום השחיטה וכדומה (כדי שלא יחליפנו העכור"ם) מאחר שאין הדרך לכתוב על בשר וכשביל אוכל נפש ביו"ט יש להתיר עיי"ש והובא להלכה בבאה"ט (סי' ת"ק סק"ח). וצ"ע חדא דהא קיי"ל דהכותב על בשרו חייב, ועוד היכן מצינו שמתירים כתיבה בדבר שאין דרכו בכך בשביל אוכ"נ, וכ"כ באמת לאיסור המ"ב שם (סקי"ז) ומביא כן מהמאירי והמהרי"ל, ותמה ג"כ על השבוי"י שאפילו כתיבה בדבר שאינו מתקיים שבודאי אינו אלא מדרבנן ג"כ אינו מותר בשביל אוכ"נ, שלא הותר בשביל אוכ"נ רק מלישה ואילך, ועפמ"ג (אשל אברהם סוסק"ט).

ומה שמבואר ברמב"ם (פ"א הט"ז) דהמשרט על בשרו צורת כתב פטור, הדבר נוטה דזה דוקא על בשר של (אדם) החי, וכמו שכי הרמב"ם בפ"י המשניות הטעם על כך משום שאין דרך כתיבה בכך, אבל יודה דהמשרט על בשר שחוט דחייב (אם חשיב דבר המתקיים).

★

סימן צ"ו

שאלה - האם מותר ליתן לתינוק עוגה שישי עליו אותיות.

תשובה - כדי שיאכלנו עכשיו אסור, אבל בסתמא (שיאכלנו כשירצה) יש לדון, הנה במג"א מביא משם המרדכי שמותר ליתן לתינוק עוגה שכתוב עליו אותיות, והביאו אחריו סתמא האחרונים (והמ"ב סקי"ד), ופשוט כוונתו שהיינו שנותנו בידו כשהיא שלימה והתינוק הוא ששוברו ואוכלו (לא שהגדול שוברו ומאכילו להתינוק), וכן בשו"ת חוות יאיר (סוס"י ט"ז) לאחר שעמד בסתירת ד' הרוקח, שבסי' ר"פ כ' הרוקח שאסור לחקוק צורות על מצה (דא"כ יהא אסור לאוכלו בהג משום מחיקה), ואילו בסי' רצ"ו כ' שנוהגין לכתוב פסוקים על העוגה ולהאכילם לתינוק בהג השבועות כשמכניסין אותו אצל המלמד ללמוד תורה, כ' ליישב דבתג השבועות נותנים העוגה שלימה לתינוק והתינוק שוברו "דזה שרי", וכ"כ המרדכי שם עיי"ש, הרי דפשיט"ל נמי להיתר בזה.

וצ"ע למה כה"ג לא מיחשב ספי ליה בידים, והא קיי"ל דאסור לספות איסור לקטן בידים, ואין לומר דמאחר שאין משימו בפיו רק נותנו לו בידים לא מיקרי ספי בידים, דלכאורה זה אינו דיוצא מדברי הגמ' (שבת דף צ.ו. וכפירש"י שם) דליתן ביד התינוק מאכל איסור (כגון ליתן לו חגב טמא כדי לשחק בו) זה הוא ג"כ בכלל ספי ליה איסור בידים אף שאינו תוחב אותו לתוך פיו, ועיי"ש ברש"י דהטעם משום דדילמא אכיל ליה ולכו"ע אסור להאכיל בידים איסור לקטן, ודברי הגמ' הובא להלכה במג"א (סי' שמ"ג סק"ג) ובשו"ע הרב שם (ס"ט), שבכה"ג אם לבסוף יאכלנה התינוק חשיב כספי ליה בידים, [וע"ע במושב זקנים מבעלי התוס' (עה"ת פ' יתרו

עה"פ ל"ת כל מלאכה את ביד קטן כל דבר איסור כמאכילו איסור בידים, וזו קל"ט) שלמד מזה שאף ל דבר האסור ג"כ אסור, וע"ד מ"ד]], וכ"כ באמת במד המג"א הנ"ל בסי' שמ"ג זה וכן מצאתי בסי' טל אורות (מוחק) דאפילו בתינוק א נותנים להם בעצמן בידים; עיי"ש (אלא שצ"ע למה ל: ספי ליה בידים, ושינה ללע בתוה"ד מפקפק קצת על ד אסור אף לקטן ליתסר משונ

ומצאתי בשו"ע הרב (במוסגר) שכ לחלק דדברי גמ' הנ"ל אסורות, אבל לענין שאר חשיב ספי איסור בידים עי לחלק, ותכ"א הערני שאו התינוק שנותן הכל לתוך כ (ח"ט עמוד ט"ז)

ואם נאמר דגם המרדכי שמאכילין לתינוק (כשמכניסין אותו לחדר) ה' כשיטת התוס' במס' פסחיב ליכא איסור ספיה בידים ישראל (פרק ד' סי' ד' אות על זה דזה לאו מצוה גמור להתיר בשבילו איסור ספי הארץ (ח"ב סי' ד') לאחר הנ"ל כ' לבאר דבריו דס לספות בידים איסור דרבנן הקטן, וכ"כ מדעת עצמו ב' סי' ט"ז) בישוב דברי המ קדמו בפו

תינוק עוגה

שיו אסור, שיאכלנו

מביא משם שכתוב עליו יונים (והמ"ב שנותנו בידו וואוכלו לא) וכן בשו"ת ד בסתירת ד' אסור לחקוק לאוכלו בחג כ' שנוהגין לתינוק בחג ולמד ללמוד תנים העוגה שר"י, וכ"כ נמי להיתר

ליה בידים, איסור לקטן מו בפיו רק דלכאורה זה ו, וכפירש"י (כגון ליחן ג"כ בכלל : אותו לתוך ילמא אכיל יסור לקטן, (סי' שמ"ג יבכה"ג אם ליה בידים, ו"ת פ' יתרו

עה"פ ל"ת כל מלאכה אתה ובנך) שאסור ליתן ביד קטן כל דבר איסור שמא יאכלנו והוי כמאכילו איסור בידים, וע' בכסף נבחר (כלל קל"ט) שלמד מזה שאף לגרום שהתינוק יאכל דבר האסור ג"כ אסור, וע' רע"ב (פ"ב דמס' דמאי מ"ד), וכ"כ באמת במחצהש"ק דלפי דברי המג"א הנ"ל בסי' שמ"ג זה חשיב ספי ל"י בידים, וכן מצאתי בסי' טל אורות הקדמון (סוף מלאכת מוחק) דאפילו בתינוק אסור מאחר שאכותם נותנים להם בעצמן בידים א"כ הוה גרמא שלהם עיי"ש (אלא שצ"ע למה לא כ' לשון חז"ל דהוי ספי ל"י בידים, ושינה ללשון גרמא), וכן הטו"ז בתוה"ד מפקפק קצת על ד' המרדכי דאם לגדול אסור אף לקטן ליתסר משום דהוי ספי ליה בידים.

ומצאתי בשו"ע הרב (בסי' שמ"ג סי', במוסגר) שכנראה עמד בזה וכ' לחלק דדברי גמ' הנ"ל הוא דוקא במאכלות אסורות, אבל לענין שאר איסורים בכה"ג לא חשיב ספי איסור בידים עיי"ש, ולא ידעתי טעם לחלק, וחכ"א הערני שאולי משום שטבע של תינוק שנותן הכל לתוך פיו, וע' בס' קצוה"ש (ח"ט עמוד ט"ז אות י"א).

ואם נאמר דגם המרדכי מיירי מאותן עוגות שמאכילין לתינוקות בחג השכועות (כשמכניסין אותו לחדר) היה אפשר ליישב דס"ל כשיטת התוס' במס' פסחים דבמקום חינוך מצוה ליכא איסור ספיה בידים ע' בדברינו בסי' חינוך ישראל (פרק ד' סי' ד' אות ל"ו) אלא שיש לפקפק על זה דזה לאו מצוה גמורה (אלא מנהג) שנוכל להתיר בשבילו איסור ספיה, שו"מ בשו"ת פרי הארץ (ח"ב סי' ד') לאחר שהביא דברי הרוקח הנ"ל כ' לבאר דבריו דס"ל כהסוברים דמותר לספות בידים איסור דרבנן לקטן כשהוא לצורך הקטן, וכ"כ מדעת עצמו בסי' דברי אהרן (טפליק, סי' ט"ז) בישוב דברי המג"א, ולא ראה שכבר קדמו בפרה"א.

מיהו שצם דברי המג"א הנ"ל (בסי' שמ"ג) שכי על פי הגמ' במס' שבת (דף צ') דבכה"ג חשיב ספי ליה בידים לא ברירא כל כך, דבשו"ת חקרי לב (סי' ס"ב) מביא משם שלטי הגבורים (ריש פ' מי שהחשיך) משם ריא"ז שכי דנותן סתמא כיוסו לקטן ולא יאמר לו להוליכו בשבילו והקטן מוליכו מאליו, מבואר דס"ל דכה"ג לא חשיב ספי ל"י איסור בידים מה"ת דדלמא לא יוליכה, עיי"ש שהניח ד' בצ"ע, וכן בשו"ת קול אלי' (ח"א סי' ל"ו) הניח ד' רש"י במס' שבת הנ"ל בצ"ע דבכה"ג לא מיקרי ספי, וכן במלא הרועים (בהגהותיו עמ"ס שבת דף צ', ובסי' מלא הרועים אות ק' ערך קטן אוכל נבלות (הראשון) אות ח') כ' דזה לא חשיב ספי בידים רק שאין הדרך ליתנו לתינוק דלמא אתי למיכלי' (ואף שלא יהי' לו עון כמה שהקטן יאכלו מ"מ לא ניחא ליה לשום אדם שבנו הקטן יאכל דבר איסור אף איסור דרבנן), וכן בשו"ת פרי יצחק (סי' י"ב) כ' דזה לא חשיב ספי ל"י בידים רק ישראל קדושים הם ומפרישין בניהם ממאכלות אסורות אף בכה"ג.

ובאמת המעיין בלשון המרדכי (פ' כלל גדול) מוכח בב"י שמתחלה תמה איך תינוקות אוכלין עוגות שכתוב עליהן אותיות, על זה השיב דבתינוק קטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווין להפרישו היכא דלא ספינן ליה בידים עכ"ד, מוכח דאין כוונתו דהגדולים היו נותנים לו, אלא שבאמת מעצמן היו נוטלין ואוכלין, וע"ז כ' דבכה"ג אי"צ למחות בידן מאחר דקיי"ל קטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווין להפרישו (היכי שלא ספינן להו בידים כבנידון דידן) וצ"ע.

ובסי' טל אורות הספרדי (ע' של"ז) נקט בפשטות שאם נותן העוגה שלימה ביד התינוק והתינוק עצמו שובר העוגה לא חשיב ספי ליה בידים, אלא הוא בכלל קטן אוכל נבילות שאין בי"ד מצווין להפרישו עיי"ש, ומשמע

מדבריו דהיינו אף גותנים לו בידו אדעתא דהכי כדי שיאכלנו נדמוה מיירי הרוקח שכותבין א' ב' ג' ד' (ותשר"ק וכו') על העוגות ומאכילין אותו בשבועות לתינוקות שנכנסין ללמוד אצל המלמד. וצ"ע דזה לכר"ע מיקרי ספיה בידים.

והגרשז"ב שליט"א העיר ליישב ד' המרדכי על פי דברי הדגול מרבבה שלא אסר המרדכי אלא לשכרו בידים, אבל מותר לאוכלו אף שסותר האותיות בפיו, ממילא לפי זה לא חשיב ספי ליה בידים במה שנתנו להתינוק שהרי הוא אינו אומר להתינוק לשוברו בפיו, ומצדו יכול הוא לנשוך לתוך העוגה ולאכלו ככה, מיהו אכתי יש לדרון בעוגה גדולה שאי אפשר ליקחו לתוך פיו בעודו שלם, ובעל כרחו צריך לשכרו מקודם.

ואגב צריך לומר דמה שמיקל המרדכי ליתנהו לתינוק דמיירי מתינוק שלא הגיע לחינוך, דבהגיע לחינוך הלא מחוייב אביו אף להפרישו מדין חינוך (או י"ל דהרמ"א מיירי מאחר שאינו אביו, דעל אחרים אינו מוטל מצות חינוך).

★

סימן צ"ח

שאלה - האם מותר לומר לנכרי לפתוח חבילה או בקבוק החתום עם אותיות, ומהו לצורך קידוש (שלא במקום מצוה).

תשובה - כשיש בדבר צורך לשבת או שהוא לצורך מצוה מותר (אבל ע"י ישראל אסור), ואף בלא"ה כשהגוי אינו יודע מהמחיקה יש להקל, בטו"ז (סי' תקי"ט סוסק"ה) ובמג"א שם (סק"ד) מכבאר דאסור לישראל לשכור חותם שעל גבי האגרת כשכתוב עליה אותיות, פ"י כשהיו רוצים לעשות

חותם ע"ג האגרת (שלא יקראנו איש זר) היו מדביקין קצוות האגרת עם חתיכת שעוה (וכדומה) והיו חורטין לתוכה חתימה (של אותיות) כדי שאם יפתחוהו ישר החתימה ועל ידי כך יכירו שקראו השליח, אלא שיש לדרון מהו ע"י נכרי.

וראיתי בפמ"ג (א"א סי' שכ"ג סק"ב) שכי' להתיר לומר לעכו"ם לשכור חותם שע"ג היין לצורך קידוש, דשבירת אותיות בדבר שאין מתקיים או הכל משעוה דרבנן, והוי שבות דשבות במקום מצוה דשרי עיי"ש, וצ"ע מה כוונתו במה שכי' "דהוי כתיבה דאינה מתקיימת" אי משום דבמציאות עשוי מחומר שאינו מתקיים, או"ד מאחר שעשויה על מנת שישכרוהו קודם שירצו לשותחה על כן מיקרי אינה מתקיימת, אף דמצד עצמה הוא דבר המתקיים לעלמי עד (אם יניתוהו ככה), ונראה כדרך השני שכן נמי מוכח שיטת הפמ"ג לענין שבירת אותיות שע"ג עוגה דמיקרי כתיבה שאינה מתקיימת כמו שכי' בסי' ש"מ, והכאנו דבריו לעיל בסי' פ"ח, ועוד דמסתמא החותם שעל גבי היין היה עשוי משעוה שהוא דבר המתקיים (אם יניתוהו ככה, ועוד דבלא"ה לא הוי שמירה להיין ונחשב כסתם יינם), עכ"פ יוצא מהנ"ל ששיטת הפמ"ג להקל ע"י נכרי לצורך גמור של שבת, אבל בכלכלת השבת מכבאר דאף ע"י עכו"ם אסור לפותחם, ובסי' תולדות שמואל מיקל רק כשיש מקום שאין בו אותיות ויכול העכו"ם לפותחו משם אז מותר לומר לו סתם לפתוח, ואף שלמעשה יפתחנו במקום האותיות מ"מ הא אין הישראל נהנה ממה שפותח במקום האותיות שיצטרך למחות בידו, ואולי שהם מיירי כשאינו צורך גמור לשבת (וכגון חבילות של ממתקים) דלא חשיב לצורך מצוה, דאילו לצורך שבת בלא"ה מותר דהו"ל שבות דשבות מאחר שאינו על מנת לכתוב וגם דהו"ל מקלקל ושבות דשבות מותר במקום מצוה.

עוד נראה לענ"ד דכשיש שם אותיות לקלקל האותיות דשפיר שאינו מתכוון [וכמבאר האותיות שע"ג העוגה שו השא"מ ע' בדברינו לעיל פסק"ר מ"מ הא נקטינן לעכו"ם מותר ע' בדברינו (לע"ע כרך ב')]

ואף שכתבנו דע"י ישראל בדברינו להלן בסי' מקום להקל אף

★

סימן

שאלה - האם מותר אותיות על ח

תשובה - הגם שהם מקום לחנו

בימות החול שלא לכתו על חודי דפי הספרי"ב ימחקם קודם השבו האותיות), אבל אם במ כזה ואין לו אחרת מותר הלבוש (בסי' זה) כי דיש נ חיוב חטאת (דהוי מוחק על מנת לחזור לסגורו אחר הדפין אהדדי ויחזור האנו עיי"ש, [וצ"ע מה שבסי' ה: ערך הכותב) מעתיק מש משום דדמי להכותב בחוי שהתם נמי ע"י פירוד הח כשחוזר ומחברן כמעמ האותיות, והכא נמי כן (א

ויתכן דזה נמי כוונת המג"א (סי' ש"מ ס"ק ו') שכתב על דברי הרמ"א הנ"ל, בזה"ל דראיות רמ"א אינן מוכרחות ע"כ. וע"י במנחת סולת (מלאכת כומץ) מה שביאר בכוונת המג"א דאינן ראיות רמ"א מוכרחות.

דיו לחה

ג) **כתב** המשנה ברורה (סי' ש"מ שעה"ל ס"ק י"ט) דאף במוחק דיו שלא נתייבש עדיין על הקלף והנייר, נמי חייב משום מוחק, וראיה לזה מדברי תוספתא הנ"ל שכתב בלשון טיפת דיו על ספר ומחקר, ובגמרא (מנחות ל' ע"ג, נרש"י ד"ה מוחק) מבואר דלישנא דגרירה שייך כשהדיו כבר נתייבש, ובדיו לחה קודם שנתייבש קרוי מחיקה. וא"כ כיון דבתוספתא איתא "ומחקר", חזינן דאף בדיו לחה הוי בכלל מוחק עיי"ש.

והנה בדברינו לעיל (מלאכת כומץ אות י"ז) הבאנו דברי המנחת חינוך (מלאכת כומץ אות י') וקצות השלחן (סי' קמ"ד דה"ש ס"ק א') שכתבו דלא מחייב על מלאכת כותב אלא לאחר שכבר נתייבש הדיו ע"ש, ונראה דאף הפוסקים הנ"ל מודו דחייב במעביר טשטוש או כתיבת דיו אפילו קודם שיתייבש, דהא עיקר חיובא דמוחק שמכין מקום הראוי לכתיבה וכנ"ל (אות א'), וכיון דהדיו אם לא ימחקנו להסירו מעל הקלף, בהמשך הזמן יתייבש על הקלף, א"כ חשיב המחיקה צורך כתיבה, ושפיר חייב על המחיקה אפילו בעודה דיו לחה.

הפרת שיעור מקלף הל"ק

ד) ונחזור לדברי התוספתא הנ"ל (אות א') **7.** שכתב בסיפא "שעוה על הפנקס ומחקר" דחייב, ונחלקו האחרונים בפירוש התוספתא. דמדברי הב"ח (סי' ש"מ) והמג"א (שס סק"ד) נראה דמפרשי לה דאם נדבקה שעוה

קירוב וריחוק אותיות מלאכת כותב או מוחק, וסיים הרמ"א דאין לומר דמדבעינן ב' אותיות שמע מינה דבמשכן ב' אותיות היו [וכלומר ואם אמרת דיליף לה ממה שהיה מפריד ב' קרשים שהיו כתובים עליהם אות אחד, א"כ אפילו על אות אחד לבד יתחייב], דזה אינו דהשיעורין לא למדו ממשכן, רק ענין המלאכה עכתו"ד רמ"א.

ובשו"ת אבני נזר (או"מ סי' ר"י אות ט' י') הקשה על דבריו, דהא ודאי מצינו דילפינן נמי השיעורים ממשכן כדאמרינן (שס ק"ג ע"א) גבי חורש כל שהו דחייב, דחזיא לביזרא דקרא, ודכוותיה גבי משכן שכן חזי לקלח אחד של סממנין. וכן אמרינן (שס ק"צ ע"ב) לגבי בונה כל שהוא ע"ש כל הסוגיא, והתוס' (שס ד"ה כל שהו) כתבו דוקא הכא איצטריך לפרושי דהוה דכוותיה במשכן, משום דלא חשיב בנין כל שהוא וכו' ע"ש. ועכ"פ חזינן דיליף השיעור ממשכן, דאף דלא חשיבי האי שיעורא, כיון שכן היה במשכן חייב, והכי נמי אם היה מזווגין במשכן הקרשים ע"י אות אחת הנכתב על גבי ב' קרשים ביחד, היה חייב באות אחת אף דלא חשיבי כל כך. וכן מוכח נמי מדברי הרא"ש הנ"ל שכתב דבאמת היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחד, משום דכן היה מוחק במשכן, ורק משום שלא יהא מוחק חמיר מכותב לא מחייב אלא בב' אותיות, וא"כ כודאי אילו היה כתיבה במשכן באות אחד על ב' קרשים ביחד היה חייב גם על כתיבת אות אחד, דכיון דע"י אות האחד היה נעשית סימן לב' הקרשים היו חשיב מלאכה אף אות אחד. ומשום הכי הוצרך בעל כרחך רש"י לפרש דמחיקה במשכן היה אם נכתב בטעות, ולא ע"י פריקת המשכן שנחלק האות לשתיים, דזה אי אפשר לומר דלא היה כותבין במשכן אות אחד על ב' קרשים, וראיית רמ"א מזה אינו מוכרח לכאורה, עכת"ד.

מבכותב
ה ויש
ש (שס)
כן טעות
אחרת
ף מוחק
זה [כמו
זייב על
לכתיבה]
זר וכיון
שחיובו
לחייבו
מדברי
זה אלא
; ותנאי
י"ב].

י"ה מה
ט) דאין
ז כותב,
זשוגרן
ס כותב,
ק ע"ש,
מדברי
(אות א')
אם טעו
ת" כדי
דריחוק
ז פעמים
במשכן
נו שהיו
שים כדי
הקרשים
א חשיבי

ספר ט"ל מלאכות חקק
ברג"ל ל"א קלאן אטמאן אט"א

על קלף ונייר שלא נכתב עלה עדיין (עי' פמ"ג א"א ס"ט), ומסירו שיהא המקום ההוא ראוי לכתוב ב' אותיות, חייב משום מוחק. ומה שכתב החוספתא שעה על הפנקס ומחקו לאו דוקא, והוא הדין בנפלה שעה על קלף דנמי חייב במסירו, כיון דמכין מקום הראוי לכתובה.

והאחרונים [חיי"א (כלל ל"ה נשמע אלס ס"ק ז') שו"ת רע"א (סי' י"א)] העירו דלכאורה המג"א סתר משנתו למה שכתב בהל' תפילין (סי' ל"ז ס"ק כ"ג) דיש חילוק בין אם נפלה טיפת דיו על האות ואינה נכרת האות, ומחק הדיו וחזר צורת האות, דקיי"ל (ש"ס סי"ו) דפסול משום דבמה שנפלה על האות טפת דיו בטל מינה צורת אות, והוי ליה כטשטוש דיו, ומה שחזר ומחקו הרי זה חק תוכות דלא מיקרי כתיבה (עי' מלאכת כומץ ל"ח), אבל בנפלה שעה על האות, יכול להסירו ולא נפסל האות בזה, דאין השעה נדבק כל כך להאות שיתחשב שבטל מיניה צורת האות, אלא חשיב ככיסוי על האות ע"ש. וא"כ גם בנפלה שעה על קלף חלק ומסיר את השעה לא יתחייב משום מוחק, כיון שלא הוי גוף אחד עם הקלף. ובמחצית השקל (סי' ל"ז ס"ט) העיר גם כן בסתירת דברי המג"א, וסיים וצריך לחלק בין שבת לתפילין ע"כ.

והמשנה ברורה (סי' ש"מ נה"ל ד"ה שעל הקלף) כתב לתרץ דשאני מלאכת מוחק בשבת דעיקרו תליא אם הוי מקום הראוי לכתובה או לא, ולכן אף שלא נדבקה השעה כל כך להקלף, מ"מ כיון דסוף סוף מסיר מן הקלף דבר הנדבק ומעכב הכתיבה, ומכין מקום שיהא ראוי לכתובה מיקרי מוחק לענין שבת, דזהו תכלית מלאכת מוחק והוי מלאכת מחשבת עכ"ד. וצריך עוד להוסיף על דבריו שיהא בו די השיב, דבוודאי אם יהיה עיכוב להכתיבה ע"י דבר מן הצד כגון דסגור הקלף

ע"י מנעול, דליכא משום מוחק בהסרת המנעול, אף דמעכב הכתיבה, כיון שאין העיכוב בגוף הקלף. אבל שעה הנדבק על הקלף אף שלא נדבק כל כך שיהא ממש גוף אחד, מ"מ כיון שנדבק בהקלף חשיב עיכוב בגוף הקלף להכתיבה, משום הכי חשיב מוחק במסירו.

וע"ז כל פנים דעת הב"ח והמג"א בכוונת התוספתא דהיינו מסיר שעה שנטף על הפנקס, וכן הדין לענין נפל על קלף ונייר, וע"ז לקמן (ל"ח ה') שיתבאר בעז"ה דעת האחרונים החולקים בזה. ל

שעה על אותיות

7 (ה) ומבואר עוד מדברי הב"ח שם דגם במסיר שעה שנפלה על ב' אותיות שכבר כתובים חייב עלה, ואף באות אחד הוי חצי שיעור ואסור מה"ת (עי' רש"י ש"מ ע"ד ע"א ד"ה וזי מומי), ונהמחצית השקל (סי' ש"מ ס"ק ד') העתיק מדברי הב"ח דאות אחד אסור מדרבנן, וצ"ע למה. ובדברי הב"ח אינו מבואר להדיא אם חיובו משום מלאכת מוחק או כותב, וממשמעות דבריו נראה דחיובו הוא משום מוחק ע"ש, וביאורו כתב בשו"ע התניא (ש"ס) דמלאכת מוחק חיובו משום דמכין מקום הראוי לכתובה, א"כ כל שכן אם תיכף בהסרת השעה הדבוקה לאותיות נתגלה הכתב שתחתיו, וראוי לקרות הכתב על ידי זה, דחייב משום מוחק. אולם משום מלאכת כותב לא מסתבר לחייבו בהסרת השעה ונתגלה הכתב, כיון שאינו עושה מעשה בגוף כתיבת האותיות, אבל המחצית השקל העתיק מתשובת מעיל צדקה (סי' כ"ה) דחיובי מחייב לשיטת הב"ח משום כותב, ושם בתשובת מעיל צדקה אינו מבואר להדיא כן.

ודבר זה שחידש הב"ח דאף שכבר כתובים האותיות חייב במסירו מהם השעה,

אינו מוכרח שני דיש מקום לזו במסיר שעה מ דוקא בקלף חל זה מכין מקום הכי הוי שם כותבה עליו או סוף לא נתבט שעה, וכן נר בכוונת מג"א ע התניא (ש"ס ס"ו) אותיות הכתוב המקילין, ובדי חלק לא הביא

אמנם הרבה של הן ושו"ת שבות (מסד"מ סי' י" ושער אפרים) והעלו בדבריו דשעה שנפל הכוונה לחייב דחלקה התוס' טיפת דיו על על הפנקס ו למיכלל תרויי דיו או שעה בתרתי בודאי בדיו מן הספו גבי פנקס שו ובתוכה שו כשרוצים לכו עדיין בתוך פני השעה וחייב על זו שעה הוי לי

אום ט''). אבל לא מיירי מנפילת שעה על אותיות שכתובים בפנקס ונתכסה ע"י השעה שנדבקה שם, דעל זה ליכא חיוב משום מוחק כלל. וכן בנפלה שעה על הקלף שיש עליו אותיות נמי לא מחייב משום מוחק, והטעם דכיון שאין השעה נדבק כל כך אל הכתב שיהא כגוף אחד, לא שייך מלאכת מוחק כשמסירה מעל גבי הכתב, והרי זה דומה לספר תורה שנקשר סביבו בקשר של קיימא דאי אפשר לקרות בו בשבת, דלא אמרינן דאם מתיר הקשר בשבת יתחייב משום מוחק וכותב כיון דאינו עושה פעולה בגוף הכתב, כמו כן בנדבק שם על גבי האותיות חתיכת שעה, לא שייך בזה מוחק או כותב.

ומהאי טעמא ס"ל נמי דבנפלה שעה על קלף חלק [שלא נכתב עליו כלל] דלא שייך בה מוחק או כותב כלל, מכיון דאין השעה נדבק לקלף שיהא כגוף אחד, ורק אם גררו בצפרניו מעל גבי הקלף יש בזה משום ממחק, אבל באופן דיכול להסיר השעה ע"י שכול את הגויל ונופל השעה מאליו ואינו נוגע בהשעה מותר להסירו בשבת, דבכהאי גוונא לא שייך ממחק בהסרת השעה (עי' זילור המילוק נדענינו עס אום ד'), כן הוא תוכ"ד לדינא.

וראיתי במשנה ברורה (עס נה"ל ד"ה שעל הקלף) אחר שהביא דעת גדולי האחרונים שסתרו דברי הב"ח, כתב לפרש כוונת התוספתא דמיירי בנפלה השעה על פנקס שעה שבתוכה חוקקים אותיות, וע"י שנפלה על גבי שעה ונדבקה היטיב על גבי האותיות נתבטל צורת האותיות הכתובים בתוכה, ועל כן כשמוחק זה השעה העליונה הוי בכלל מלאכת מוחק, וכמו ברישא דתוספתא בדיו שנפלה על אותיות הכתובים בדיו, מה שאין כן שעה הנדבק על קלף אינו מתדבקת כל כך לא שייך כלל לחייבו

אינו מוכרח שכן הוא גם שיטת מג"א הנ"ל, דיש מקום לומר דאף המג"א דס"ל דחייב במסיר שעה מעל קלף חלק וחשיב מוחק, זה דוקא בקלף חלק דלא נכתב עליו כלל דעל ידי זה מכין מקום הראוי לכתיבה וכנ"ל, משום הכי הוי שם מוחק עלה, אבל בקלף שכבר כתובה עליו אותיות, אפשר דלא מחייב דסוף סוף לא נתבטל הכתיבה הראשונה בכיסוי שעה, וכן נראה מדברי הפמ"ג (א"א עס) בכוונת מג"א ע"ש. וחילוק זה נראה גם משו"ע התניא (עס ס"ד) דבדין זה כשנטף שעה על אותיות הכתובים בספר הביא דברי החולקים המקילין, ובדין הסרת השעה ממקום קלף חלק לא הביא דעת החולקים כלל, רק סתם לאיסור ע"ש.

אמנם הרבה גדולי אחרונים פלפלו בגוף דינו של הב"ח. [ע"י שו"ת מעיל צדקה (עס) ושו"ת שבות יעקב (מ"ג ס"ד) ושו"ת רע"א (מהדו"ט ס"י י"א) וקסת הסופר (ס"י ח' אום י"ד) ושער אפרים (שער ה' אום ז')], וחלקו על דבריו, והעלו בדבריהם לפרש מה דאיתא בתוספתא דשעה שנפל על הפינקס ומחקו חייב, דאין הכוונה לחייבו משום מוחק, והוכיחו כן מהא דחלקה התוספתא לב' בבות חלוקות, ברישא טיפת דיו על הספר ומחקו, ובסיפא קתני שעה על הפנקס ומחקו ולדברי הב"ח הוי ליה למיכלל תרוייהו בחדא בבא, ולומר נפלה טיפת דיו או שעה על ספר ומחקו וכו', ומדחלקינהו בתרתי בודאי דהם ב' דינים חלוקים. וברישא בדיו מן הספר החיוב משום מוחק, אבל בסיפא גבי פנקס שהם לוחות ודף העשויה מקרשים ובתוכה שעה, וחוקקים בתוך השעה כשרוצים לכתוב, ומיירי התוספתא בשלא נכתב עדיין בתוך השעה כלל, וצריך להחליק את פני השעה להכינו שיהא מוכשר לכתיבה, וחייב על זה משום מלאכת ממחק, דממרח שעה הוי ליה תולדה דממחק (ועי' מלאכת ממחק

בהסרת
ין שאין
דבק על
ומש גוף
ב עיכוב
ב. מוחק

בכוונת
נטף על
ייר, ועי'
אחרונים

ו במסיר
אותיות
וזד הוי
נ"ד ע"א
מ"ס"ק
אסור
ז אינו
ז מוחק
בו הוא
התניא
ן מקום
בהסרת
הכתב
דחייב
זב לא
הכתב,
זותיות,
מעיל
הב"ח
ה אינו

תוכים
שעה,

כשמסירו, וציין עלה לתשובת שבנת יעקב עכ"ד. ואחר העיון בדברי השבות יעקב לא מצאתי כן בדבריו, אלא דהביא שם מגדול אחד דסיפא דתוספתא בדין פנקס מיירי בשעוה, ולא ביאר השבות יעקב איזה איסור איכא במסיר השעוה מעל הפנקס, ושפיר יש לפרש דבריו כמו שכתב בתשובת מעיל צדקה (ס"ט) דחיוכו משום ממחק, וכן משמע באמת מהמשך לשונו של שבות יעקב שם, וכן משמע בתשובת רע"א (ס"ט) בכוננת שבות יעקב דכוונת תוספתא משום ממחק. נודע דלענין לקרות בתורה בעוד שהשעוה דבוק להאותיות ע"י שו"ת שבות יעקב (ס"ט) דהוה כקורא בעל פה, ואפילו אם נתכסה איזה אותיות ותיבות בחומש אחר, ובאם רואה דרך השעוה כמו דרך זכוכית בזה העלה השבות יעקב, דיכול לקרות אפילו בלא הסרת השעוה.

וכבר כתבנו דדעת השו"ע התניא (ס"ט) לאיסור בנוסף שעוה על קלף חלק ומסיר כשיעור ב' אותיות, וכדעת הב"ח והמג"א. ובשעוה על אותיות כתב דיש מקילין, ובברכי יוסף כתב דיש לחוש לכתחילה לשיטת הב"ח, וכן כתב המשנה ברורה (ס"ק י') להחמיר בדבריהם ע"ש (זנה"ל ס"ט).

דבק על אותיות

ע"ל כל פנים נתבאר דדעת כמה גדולי האחרונים דליכא איסור בהסרת שעוה מעל הקלף לא משום מלאכת מוחק ולא משום כותב, ומטעם שאין השעוה נדבק כל כך שיתבטל על ידי זה כתיבה הראשונה. ולפי זה נראה דכנפלה על האותיות דבק (גל"א בלע"ז) חמיר טפי ודינו כמו דיו, ואם מסלקו ומסירו בשבת מעל האותיות איכא בזה איסור מוחק לכולי עלמא, לא מיבעיא במקום שכבר נכתב שם אותיות דאז כשמסיר את דבק מתדבק בו חלק מן הכתב, ודאי איכא איסור מוחק, וכמו

שכתב בסוף שו"ת מעיל צדקה (ס"ט), דק גם במקום חלק של הנייר שלא במקום הכתיבה אם נפל ונדבק שם דבק ומסירו, אית ביה משום מוחק כיון שנדבק שם היטיב, ואפילו אין בדעתו לכתוב במקום ההוא ולא הוי מוחק על מנת לכתוב, מכל מקום מדרבנן לעולם אסור אפילו בכהאי גוונא.

ד נדבקו דפי הספר בשעוה או דבק

כתב הפמ"ג (ס"ט מ"ו ס"ק ז') דלהעת הב"ח הג"ל דיש משום מוחק במסיר שעוה מעל הספר, הוא הדין אם נדבקו ב' דפי הספר ע"י שעוה במקום שכבר כתובים אותיות, דאסור להפרידם ע"ש, ופשוט דהוא הדין נמי בנדבק במקום דאין אותיות כתובים שם, דנמי אסור להפרידם, ואדרבה בזה גם דעת המג"א דאסור וכנ"ל (א"ח ה').

ול"מ שכתבנו לעיל (א"ח ו') דבדבק כולי עלמא מודה לסברת הב"ח דיש בה משום מוחק כיון דנעשה כגוף א' ממש, אם כן כשנדבקו ב' ניירות או ב' דפי הספר זה לזה ע"י דבק שנפלה שם מאיליו בלא כוונה (נעמ כריכת הספר ממז"ט), אף דלא שייך בזה איסור קורע כמבואר בדברי המג"א (סוסי" ט"מ ס"ק י"ט), אפילו הכי אסור לחלק הדפים זה מזה דאית ביה משום מוחק, ע"י שמסיר את הדבק שנדבק להנייר. ומה שכתב המג"א שם דאין איסור בהסרת הדבק שנדבקו הדפין וכדו' אהדדי מאיליו, צ"ל דמיירי דנתדבק שלא במקום הגליון אלא בחודי הדפים, ואשמעינן דליכא בזה לא משום קורע או מכה בפטיש, אבל אם על גליון ספר עצמו נדבקו הדפים וגליונות אהדדי, המפריד הדפים זה מזה או אם מסיר הדבק שעל הנייר יש בו חשש איסור דאורייתא משום מוחק, ועי' בכיאוור הלכה (ס"ט ד"ה שעל הקלף) בזה.

יין או פ
ואם נדב
טינ
נראה דכי
בשבת וי
דבשעוה
להקלף, ז
דאסור דו
נתבאר

מבוא

ליתוך הז
ולתקן ה
דילפינן ב
מיקרי כר
מוכות, ומ
זה כנמחק
הרי זה כ

וכתב

ה
דנוקא כע
של אות ה
הגט ונתיי
הדיו שנו
כשמסיר
עדיין הדי
גם כן ל
דלעולם נ
עליה אף
דאיה מדי
בור עשר
נפטר הכו

הבור חייב המגלה בנוזקי בור (ע"י ז"ק מ"ט ע"ג), חזינן דמתייחס המעשה למי שמגלה את הבור אחר שנתכסה, הכי נמי בזה לענין צורת אותיות מי שמסיר הכיסוי חשיב כמו שכותב עתה האותיות מחדש, דכבר נתבטל כתיבה ראשונה עכת"ד.

ובשו"ת הנדפס בסוף סוף תפארת שלמה (ע"ט) הביא בא"ד לדברי הלבוש הנ"ל, וכתב דהרי זה דומה לדין שעוה שנטפה על האות הנ"ל (אום ס') דנחלקו בה הב"ח ושאר אחרונים, אם יש בהסרתה משום מוחק או לא ע"ש. והיינו דהטו"ז שכתב דאף דיו לחה מבטל הכתיבה הראשונה אף על פי שלא נדבק לגמרי עם האות שנתייבש, ס"ל כסברת הב"ח דאיכא איסור בהסרת השעוה אף שלא נדבק לגמרי להכתב וכנ"ל (ע"ט), וסברת הלבוש הוא כדעת החולקים דבשעוה כיון דאינה נדבק עם האות לא מיקרי שנתבטלה האות, ואין בהסרתה משום מוחק, והוא הדין נמי בדיו לחה. וא"כ לפי המתבאר בדברינו שם דעת רוב האחרונים דליכא איסור בהסרת השעוה, משום דלא נדבק השעוה אל האות, הוא הדין נמי בדיו לחה שנפלה על האות.

מירונו ע"י בבית שמואל (ע"ט) דבאם נפל טיפת דיו בתוך חלל האות ונשתנה צורתה, כגון אות כ' שנפל לחוכה טיפת דיו וצורתה עתה כמו פ', אף הלבוש מודה בה דפסול משום חק תוכות, אם מסיר הדיו וחוזרת לצורת כ' אפילו עדיין לא נתייבש הדיו שנפל בתוך האות ע"ש. א"כ גם בשבת ככהאי גוונא חשיבי מוחק בהסרת הדיו הלח.

ברם הבאר היטב (סי' ע"מ סק"ד) העתיק לשון הספר חסידים (סי' ממ"ו) וז"ל נפל דיו או שאר דבר לח על ספר לא ילחכנו בלשונו, ואל ירחצנו מפני שמוחק ע"כ, וכוונתו ביאר המשנה ברורה (ע"ט ע"ה"ל ס"ק י"ח) דמירי

74 יין או פירורי לחם בזמירות ונדבקו דפי הספר

ואם נדבקו דפי הספר [וזמירות] זה לזה ע"י טיפת יין או פירורין לחם כשנתייבש, נראה דכיון דאין הדיבוק בחוזק מותר לפתחם בשבת ולהפרידו זה מזה, לרוב הפוסקים דבשעוה ליכא משום מוחק כיון דאינו נדבקת להקלף, אבל לשיטת הב"ח והמג"א יש לומר דאיסור דדומה לשעוה שעל הקלף הנ"ל, וכבר נתבאר דדעת הרבה אחרונים להחמיר כדבריהם.

דיו לחה על אותיות

(ח) מבואר בשו"ע בה"ל גיטין (א"ה ע"ז סי' קכ"ה ס"ט) דאם נפלה טפת דיו [לתוך האות] וכו', אינו יכול להעביר הדיו ולתקן האות, דהוה ליה חק תוכות ע"כ. דילפינן בגמרא (גיטין כ' ע"א) דחק תוכות לא מיקרי כתב (ע"י מלאכת כותב אום י"ט גזר סק מוסת), ומבואר דבנפל טפת דיו על האות הרי זה כנמוחק האות, ובמה שמגרר אחר כן האות הרי זה ככותב מחדש, וכיון דחק תוכות לא מיקרי כתב הרי זה פסול.

וכתב הלבוש (ע"ט) מובא בחלקת מחוקק (ס"ק י"א) ובית שמואל (ס"ק י"א) דזה דווקא כשנפל הטפה בשעת כתיבה בעוד דיו של אות הכתוב לחה, אבל אם אחר גמר כתיבת הגט ונתייבשו האותיות נפל עליו דיו, ועדיין הדיו שנפלה לחה לא חשיבי חק תוכות כשמסיר מעליו את הדיו, כיון דלא נתייבש עדיין הדיו העליון עכתו"ד. והטו"ז (ע"ט) הביא גם כן לדבריו וחולק עליו בהחלט, וס"ל דלעולם נתבטל האות הראשון ע"י דיו שנפלה עליה אף אם לא נתייבש הדיו שנפל, והביא ראייה מדין נזקי בור דחייביה רחמנא בכורה בור עשרה טפחים, ואם כסהו בכיסוי חזק נפטר הכורה, ואם אדם אחר מגלה את כיסוי

ק גם
תיבה
משום
אין
ק על
איסור

הב"ח
שעוה
הספר
תיות,
ן נמי
דנמי
מג"א

כולי
ש בה
אם כן
לזה
(נעמ
איסור
ס"ק
מזה
הדבק
דאין
וכדו'
שלא
ומעינן
פטיש,
הדפים
או אם
איסור
ה: (ע"ט)